

SIN JUSTICIA NO HAY PAZ

Een vergelijkende studie tussen twee generaties over inhoud en betekenisgeving aan retributive en restorative justice binnen het Guatemalteekse reconciliation proces.

Nina Beauchez

3802469

N.C.Beauchez@students.uu.nl

Anouk van der Veer

3987450

A.S.vanderVeer@students.uu.nl

Thesis bachelor Culturele Antropologie, 2015

Universiteit Utrecht

Begeleider: Dr. Marie-Louise Glebbeek

Aantal woorden: 18.007

Inhoudsopgave

Dankwoord	2
Hoofdstuk 1: Inleiding	3
Hoofdstuk 2 <i>Transitional justice</i> en <i>reconciliation</i> in theorie	9
2.1 Oorzaken van gewapende conflicten	9
2.2 Post-conflict en <i>reconciliation</i>	10
2.3 <i>Retributive</i> en <i>restorative justice</i>	12
2.3.1 <i>Retributive Justice</i>	12
2.3.2 <i>Restorative Justice</i>	14
2.4 Conflict door de ogen van de tweede generatie	16
Hoofdstuk 3 Conflict en <i>transitional justice</i> in Guatemala	18
3.1 Het verloop van het conflict	18
3.2 Waarheidscommissies in het <i>reconciliation</i> proces	19
3.3 <i>Retributive</i> en <i>restorative justice</i> in Guatemala	19
Hoofdstuk 4: <i>Reconciliation</i> en <i>transitional justice</i> volgens de oudere generatie	22
4.1 Invloed van het gewapend conflict op het dagelijks leven in Santa Cruz del Quiché	22
4.1.1 Invloed van het conflict op de samenleving	25
4.2 De rol van <i>justice</i> in het <i>reconciliation</i> proces	26
4.2.1 <i>Retributive</i> - en <i>restorative justice</i> en hun invloed op het <i>reconciliation</i> proces	29
4.3 Inhoud en betekenisgeving aan het <i>reconciliation</i> proces	33
Hoofdstuk 5: <i>Justice</i> en <i>reconciliation</i> volgens jongeren	35
5.1 Invloed van het gewapend conflict op het dagelijks leven in Santa Cruz del Quiché	35
5.2 Het <i>reconciliation</i> proces door de ogen van jongeren	38
5.3 De betekenis van <i>justice</i> volgens jongeren	41
5.4 De rol en het effect van <i>retributive justice</i> volgens jongeren	42
5.5 De rol en het effect van <i>restorative justice</i> volgens jongeren	44
Hoofdstuk 6: Discussie & Conclusie	47
6.1 Huidige situatie in Guatemala	47
6.2 <i>Retributive justice</i>	48
6.3 <i>Restorative justice</i>	49
6.4 <i>Reconciliation</i>	51
6.5 Conclusie	52
Literatuurlijst	54
Bijlage één: Samenvatting in het Spaans/ Resumen en Español	58
Bijlage twee: Compilatie van veldwerk foto's	61

Dankwoord

Hierbij willen wij iedereen bedanken die ons geholpen heeft bij ons onderzoek. In de eerste plaats willen wij onze begeleidster: Dr. Marie-Louise Glebbeek bedanken voor de eindeloze feedback sessies en haar inzet om ons onderzoek goed te laten verlopen. Ze was er op moeilijke tijden in het veld, maar ook in Utrecht konden we altijd bij haar terecht met onze vragen. Zonder haar hadden we deze scriptie waarschijnlijk niet succesvol kunnen afronden.

In de tweede plaats willen wij ons geweldige gastgezin in Santa Cruz del Quiché bedanken, waar wij van februari tot april 2015 gewoond hebben. Wij voelden ons vanaf het eerste moment welkom en een deel van de familie. Wij willen ze bedanken voor de lange gesprekken, de grappige momenten en het lekkere eten. Ook hebben zij ons enorm veel geholpen met het onderzoek door ons voor te stellen aan mensen die veel wisten over *reconciliation* en het conflict in Santa Cruz del Quiché.

Wij willen dan ook alle informanten bedanken die ons bij het onderzoek geholpen hebben. Nina wil met name Don Sanchez en Enriqué bedanken voor hun inzet en hulp bij het onderzoek. Ze waren allebei erg betrokken bij het onderzoek en hadden (bijna) altijd tijd voor een afspraak. Verder wil ik hen bedanken voor de vele boeken die we van hen gekregen hebben over: *Maya justice*, *reconciliation* en *justice*. Voor sommige informanten was het emotioneel zwaar om over het conflict te praten en ook hen wil ik bedanken voor hun bereidheid om over de gebeurtenissen in het conflict te praten. Anouk wil al haar informanten bedanken, die ondanks hun beperkte kennis over het conflict en *reconciliation* toch bereid waren om over deze onderwerpen te praten. Wij willen ook al de organisaties die meegewerkt hebben aan het onderzoek bedanken met name Centro de Paz Barbara Ford en het Programa Nacional de Resarcimiento. Ten slotte willen wij al onze vrienden in Santa Cruz del Quiché bedanken voor de vele gezellige avonden en de goede gesprekken.

Hoofdstuk 1: Inleiding

Op acht november 2014 bood president Otto Pérez Molina vanuit de overheid zijn excuus aan voor de bouw van een waterdam in 1976 tijdens het conflict in Guatemala¹. Voor de aanleg van deze dam, de Chixoy waterkrachtcentrale, zouden vele dorpen van de Achi Maya's onder water komen te staan. De regering maakte daarom de belofte aan deze Maya's dat ze in nieuwe dorpen mochten gaan wonen. Sommige Maya's verzetten zich tegen de bouw van de dam door samen te werken met de communistisch geïnspireerde guerrilla groeperingen. De gedwongen verhuizingen en het verzet leidden uiteindelijk tot een slachtpartij. In totaal werden er meer dan vierhonderd mannen, vrouwen en kinderen vermoord. De bouw van de Chixoy waterkrachtcentrale vond plaats gedurende het 36-jaar durende conflict dat begon in de jaren zestig en eindigde met het tekenen van een vredesverdrag in 1996. De twee partijen die tegenover elkaar stonden waren de Guatemalteekse overheid en verschillende guerrilla groeperingen. Een deel van de bevolking probeerde neutraal te blijven, maar beide partijen hadden veel aanhang onder de Guatemalteekse populatie. De ruime meerderheid van de in totaal 200.000 slachtoffers viel onder de Maya bevolking. Na het conflict bleek de overheid hier niet alleen grotendeels verantwoordelijk voor, maar was het aantal moorden zo groot dat er van genocide gesproken kan worden (CEH 1999:38-41). Het lezen van het nieuwsbericht over de excuses die waren aangeboden door Otto Pérez Molina aan de Achi Maya's, wekte onze interesse in het *reconciliation* proces in Guatemala en wat voor betekenis die excuses voor de lokale bevolking heeft. Dit artikel was voor ons de aanleiding voor het schrijven en uitvoeren van dit onderzoek.

Na de burgeroorlog waren de verhoudingen tussen de verschillende groepen die tegenover elkaar stonden in het conflict slecht. Nog voor het officiële einde van het conflict werd daarom een *reconciliation* proces op gang gebracht. *Reconciliation* wordt door ons gedefinieerd als een langdurig proces dat plaatsvindt na een conflict waarbij zowel door initiatieven van bovenaf als onderaf de beschadigde relaties tussen mensen worden verbeterd. Wij hebben voor de Engelse term gekozen, omdat die de lading beter dekt dan de Nederlandse vertaling "verzoening". *Reconciliation* kan worden verbonden met ideeën over vergeving en verzoening, terwijl anderen het eerder associëren met elkaar eenvoudig

---

¹ <http://nos.nl/artikel/2002884-excuses-en-geld-voor-inheemse-stam-in-guatemala.html>, bezocht op 8-11-2014

tolereren. Sommigen ervaren *reconciliation* als een doel in plaats van een proces. Daarnaast bestaan er ook drie verschillende niveaus waarop *reconciliation* kan plaatsvinden: op individueel, gemeenschaps- en nationaal niveau (Bloomfield 2006:25-28 en Skaar 2013:13) Doordat de term veelzijdig is, bestaan er ook veel verschillende ideeën over hoe *reconciliation* tot stand kan komen. In deze thesis zal de nadruk worden gelegd op de invloed van *justice* op het *reconciliation* proces. Ook hier is gekozen voor de Engelse term, omdat deze een bredere betekenis heeft dan het Nederlandse "gerechtigheid". Er kunnen in de literatuur over *reconciliation* twee vormen van *justice* onderscheiden worden: *retributive* en *restorative justice*. Beiden kunnen het *reconciliation* proces zowel positief als negatief beïnvloeden. Vandaar hebben wij gekozen voor de titel: "Sin Justicia no hay Paz". Dit betekent "zonder *justice* is er geen vrede". Ondanks dat *justice* een negatieve invloed kan hebben op het *reconciliation* proces zijn beide vormen van *justice* nodig om tot een langdurige vrede te komen. Bij *retributive justice* ligt de focus op strafrechtelijke vervolging. Het straffen van daders kan zorgen voor een herstel in het evenwicht van de relatie tussen daders en slachtoffers. Het kan de slachtoffers een gevoel van gerechtigheid geven (Vidmar 2001). De focus kan echter ook te veel op daders komen te liggen, waardoor slachtoffers zich juist buitengesloten voelen (Bloomfield et al. 2003). *Restorative justice* focust op het herstellen van de relaties tussen slachtoffers en daders. Toch kan deze vorm ook een negatieve invloed op het *reconciliation* proces hebben als er te weinig aandacht wordt besteed aan het straffen van daders (Wilson 2003:367). Zowel de manier waarop *justice* wordt uitgevoerd als hoe het wordt ervaren door de bevolking bepaalt dus de uitwerking op het *reconciliation* proces. Vandaar onze onderzoeksvraag:

"Op welke manieren geeft de Maya bevolking in Santa Cruz del Quiché in Guatemala inhoud en betekenis aan *retributive* en *restorative justice* tijdens het *reconciliation* proces?"

Deze onderzoeksvraag hebben we opgedeeld in vier deelaspecten. Als eerste bestuderen we de invloed van het conflict op de hedendaagse problemen in Guatemala. Ideeën over het conflict en haar gevolgen, kunnen namelijk beïnvloeden hoe er over het *reconciliation* proces wordt gedacht. Het volgende deelaspect is de manier waarop de Maya bevolking inhoud aan *reconciliation* processen geeft. Als derde zal worden geanalyseerd wat volgens de Maya bevolking de rol is van de twee verschillende vormen van *justice* binnen het

reconciliation proces. Het laatste deelaspect is de manier waarop de Maya bevolking betekenis geeft aan *justice* binnen het *reconciliation* proces.

In Guatemala is ongeveer veertig procent van de bevolking Maya (Gobierno de Guatemala 2013:13). In de provincie Quiché, waar Santa Cruz del Quiché ligt, is ongeveer tachtig procent van de bevolking Maya (Gobierno de Guatemala 2012:13). In ons onderzoek hebben we twee generaties van de inheemse bevolking vergeleken: een oudere generatie die het conflict bewust heeft meegemaakt en een jongere generaties die het conflict niet (bewust) heeft meegemaakt. De ruime meerderheid van de bevolking in Quiché zijn jongeren onder de 29 (Gobierno de Guatemala 2013:13). Wij hebben deze keuze gemaakt, omdat het ons interessant leek om een vergelijking te maken tussen de inhoud en betekenisgeving van *retributive* en *restorative justice* binnen het *reconciliation* proces bij een generatie die het conflict heeft meegemaakt en een generatie die het conflict niet heeft meegemaakt. De oudere generatie bestaat uit mensen die geboren zijn voor 1984. Deze groep bevat mensen die de hevigste periode van het conflict (1972-1983) bewust hebben meegemaakt en ouder zijn dan 31 jaar, Nina heeft onderzoek verricht onder deze groep. De jongere groep bestaat uit mensen die geboren zijn na 1983. Informanten uit deze jongere groep waren twaalf jaar of jonger in 1996 bij het tekenen van het vredesverdrag. Anouk heeft onderzoek gedaan onder de jongere generatie. Uit ons literatuuronderzoek bleek dat er nog weinig onderzoek naar *reconciliation* processen onder verschillende generaties is gedaan en nog helemaal geen onderzoek naar is gedaan in Guatemala. Het is dus interessant om te kijken naar de verschillen tussen de generaties zoals: Hebben de twee generaties verschillende ideeën over *justice*? Komen de ideeën over *justice* overeen tussen beide generaties? Zijn kinderen van ouders die veel mee gemaakt hebben in het conflict betere geïnformeerd dan kinderen van ouders die relatief weinig meegemaakt hebben? Is de ene generatie actiever bezig met *reconciliation* dan de andere generatie?

Dit onderzoek is wetenschappelijk relevant, omdat het bijdraagt aan de kennisvorming over de beleving van *justice* gedurende *reconciliation* processen. Het blijkt uit het veldwerk dat veel resultaten niet overeenkomen met wat de gebruikte literatuur in het theoretisch kader zegt. Deze gevonden discrepantie is een aanvulling op de theoretische discussie over de perceptie van *justice* en *reconciliation* in een post-conflict samenleving. De kennis vergaard uit het onderzoek kan ook inzicht bieden in vergelijkbare post-conflict situaties in andere landen. Er kunnen lessen uit het onderzoek getrokken worden, die een

positieve invloed kunnen hebben op de aanpak van *reconciliation* processen in andere post-conflict situaties.

Het onderzoek is op verschillende vlakken maatschappelijk relevant, namelijk op economisch en sociaal vlak. Guatemala heeft in de periode van 1995 tot 2005, 140 miljoen U.S. dollar aan internationale hulp ontvangen voor het *transitional justice* proces (Working Group on Development and Peace 2005). Het heeft maatschappelijk belang voor de betrokken partijen en overheden dat dit geld goed besteed wordt en er vooruitgang wordt geboekt in het *transitional justice* proces. Dit onderzoek kan helpen inzicht te geven in de *transitional justice* situatie van Guatemala en daarmee indirect de besteding van internationale hulp verbeteren. Slachtoffers van de burgeroorlog in Guatemala blijken, uit ons onderzoek, niet altijd de sociale of psychologische hulp te krijgen die ze nodig hebben. Ons onderzoek zou kunnen bijdragen aan een verbetering van deze situatie door te laten zien wat informanten belangrijk achten binnen het *reconciliation* proces.

Tijdens het onderzoek hebben we door de ogen van onze informanten hun sociale werkelijkheid bekeken. Zoals Malinowski (1922:24-25) schreef: "Het doel van [etnografisch veldwerk] is in het kort, om het standpunt van de inheemse bevolking, hun relatie tot het leven en om hun wereldvisie te begrijpen". Hiervoor hebben we gebruik gemaakt van verschillende antropologische onderzoeksmethoden en technieken, wij gebruikten: rondhangen, het voeren van informele gesprekken en het houden van (semi)gestructureerde interviews. Bij de keuze van onze methoden en technieken hebben we er rekening mee gehouden dat we maar twee maanden de tijd zouden hebben om veldwerk te doen. Daarnaast hadden wij te maken met een gevoelig onderwerp, daarom was een vertrouwensrelatie met de (sleutel)informanten van belang. Met name rondhangen en het voeren van informele gesprekken waren een goede manier om de nodige *rapport* op te bouwen met onze informanten. Het tijdslimiet hinderde ons echter in het opbouwen van een vertrouwensrelatie met een grote groep mensen. Wij wilden pas als een bepaalde mate van vertrouwen aanwezig was, gebruik maken van (semi)gestructureerde interviews. In sommige gevallen hebben wij echter gekozen om informanten al eerder te interviewen. Deze interviews leverden veel informatie op, omdat wij als onderzoekers de controle hadden, maar er ook ruimte was voor zowel ons als de informant om door te vragen of af te wijken van de vragen. Door de keuze van het onderzoeksonderwerp was participerende

observatie meestal niet of nauwelijks mogelijk. De methode leek ons van te voren nuttig, maar bleek niet zeer relevant te zijn in het veld.

De thema's conflict en *reconciliation* liggen niet alleen gevoelig, maar zijn onder Guatemalteekse jongeren thema's waar ze niet veel over praten in hun dagelijks leven. Door hun gebrek aan kennis over het onderwerp, aarzelden sommigen in eerste instantie om mee te werken aan het onderzoek. Hoewel het grootste gedeelte uiteindelijk wel wilde deelnemen aan een interview, was het voor Anouk lastig om door te vragen of moeilijke vragen te stellen. Ze wilde haar informanten namelijk zich niet onintelligent of minderwaardig laten voelen. Op sommige vragen wisten de jongeren namelijk geen antwoord, en in veel gevallen vonden ze het lastig om hun ideeën te formuleren en te beargumenteren. Door uitleg te geven bij moeilijke onderwerpen en vooral vragen te stellen over wat de jongeren wel wisten, kon ze dit probleem omzeilen. Het onderwerp was niet alleen lastig voor de jongere generatie, maar ook voor de oudere generatie.

Doordat ons onderzoek over gevoelige onderwerpen ging, was het soms moeilijk voor de oudere generatie om over de gebeurtenissen in de burgeroorlog te praten. Het onderzoek bracht daardoor verschillende ethische aspecten met zich mee voor Nina. Met name als de informanten zelf slachtoffer waren van het conflict werden ze nog wel eens emotioneel tijdens de gesprekken of interviews. Het verdriet en de frustraties van de informanten hadden een grote impact op Nina's emoties. Ze vond het frustrerend om niets terug te kunnen doen voor haar informanten. Ze had problemen met het aangaan van relaties om informatie verkrijgen, omdat de interviews en gesprekken pijn veroorzaakte bij haar informanten. De veldwerk ervaring heeft haar een andere visie gegeven op antropologie en ze is nu voorstander van activistische antropologie, omdat ze zich niet prettig voelt bij de enigszins eenzijdige reciprociteit binnen het veldwerk.

In het volgende hoofdstuk, het theoretisch kader, zullen we verschillende theorieën bespreken die belangrijk zijn voor ons onderzoek: de oorzaken van conflict, *reconciliation*, *retributive justice*, *restorative justice* en de indruk van de tweede generatie over het conflict. Daarna volgt de context, waarin deze theorieën op Guatemala zullen worden toegepast. Vervolgens zijn in de twee empirische hoofdstukken de resultaten van ons onderzoek te lezen, waarbij de empirie in relatie wordt gebracht met de theorie. Er zal worden beschreven wat de ideeën van onze informanten zijn met betrekking tot het conflict en het Guatemalteekse *reconciliation* proces, en welke rol *retributive* en *restorative justice* volgens

hen hierbinnen zouden moeten hebben. Ten slotte zullen in de discussie en conclusie de manieren waarop de twee generaties inhoud en betekenis geven aan *justice* binnen het *reconciliation* proces, met elkaar worden vergeleken .

Hoofdstuk 2 *Transitional justice* en *reconciliation* in theorie

In dit theoretisch kader zullen de belangrijkste concepten en theorieën met betrekking tot *justice* en *reconciliation* uiteengezet worden. Om iets te kunnen begrijpen over de post-conflict situatie zal als eerste worden ingegaan op de oorzaken van oorlogen. In de tweede paragraaf zal de post-conflict situatie besproken worden en het concept *reconciliation* worden uitgelegd, waarvan *justice* één van de vijf componenten is. Vervolgens wordt er ingezoomd op dit component, en zullen de twee belangrijkste vormen van *justice* worden behandeld: *retributive justice* en *restorative justice*. Ten slotte wordt er beschreven hoe de kinderen van de eerste generatie een conflict zien.

2.1 Oorzaken van gewapende conflicten

Door: Nina Beauchez

Oorlogen en conflicten bestaan al sinds mensenheugenis. In een conflict komen verschillende groepen tegenover elkaar te staan, Mitchell (1981:17) definieert een conflict als: elke situatie waarin twee of meer "groepen" (ongeacht hoe gedefinieerd en gestructureerd) ervaren dat ze onderling onverenigbare doelen hebben. Mitchell (1981) stelt dat er drie onderling dynamisch verbonden componenten zijn die conflicten veroorzaken. Deze zijn: onverenigbaarheid (*contradiction*), conflict houdingen (*conflict attitude*) en conflict gedrag (*conflict behaviour*). Deze drie componenten zullen kort geïllustreerd worden aan de hand van drie voorbeelden. De partijen in het conflict ervaren dat ze onverenigbare doelen hebben en dat ze daardoor geblokkeerd worden om hun eigen doelen na te streven. Doelen worden gedefinieerd als een situatie die de groep in de toekomst als uitkomst hoopt te zien (Mitchell 1981:17). Dit idee van onverenigbare doelen hangt vaak samen met een verschil in normen en waarden tussen groepen. Een voorbeeld hiervan is het conflict dat in Noord-Ierland heeft plaatsgevonden. De Nationalisten wilden dat Noord-Ierland onderdeel zou worden van Ierland, terwijl de Unionisten wilde dat het deel werd van het Verenigd Koninkrijk (Bloomfield 1995).

Door onverenigbare doelen kan een conflict zich manifesteren. De manifestatie van het conflict beïnvloedt vervolgens de andere elementen uit Mitchell zijn theorie, de conflict houdingen en het conflict gedrag (Mitchell 1981). Met conflict houdingen bedoelt hij de gevoelens en cognitieve processen die ontstaan door het idee van onverenigbare doelen en

waar individuen en groepen uiteindelijk vaak naar handelen. In het conflict in Rwanda werd er bijvoorbeeld gebruik gemaakt van extensieve propaganda door middel van radio. De Hutu's riepen hierin op om de "kakkerlakken" (de Tutsi's) te vermoorden (Allison & Joireman 2004:79).

Het conflict gedrag zijn de gewelddadige acties die ondernomen worden tegen de andere groep in de hoop dat zij hun doelen aanpassen of verlaten (Mitchell 1981:27). Zo gebruikte de overheid in Guatemala extensief geweld tegen de gemarginaliseerde rurale Maya bevolking, omdat ze dachten dat veel van de Maya's de communistische tegenbewegingen steunde (Viaene 2010). De interactie tussen de drie factoren, onverenigbaarheid, conflict houdingen en conflict gedrag, moeten gezien worden als een dynamisch proces, waarin de verschillende factoren elkaar constant beïnvloeden en veranderen.

2.2 Post-conflict en *reconciliation*

Door: Anouk van der Veer

De gevolgen van een conflict zijn vaak enorm. Naast de vele doden en gewonden krijgt een land onder andere te maken met grote materiële schade, vluchtelingenstromingen en een zwaar aangetast milieu (King 1997:16). Daarbij is de infrastructuur vaak grotendeels verwoest; veel maatschappelijke en economische instellingen en sociale netwerken zijn uiteengevallen (Fletcher & Weinstein 2002:576). De twee grootste uitdagingen voor het land zijn economisch herstel en een hervatting van het conflict voorkomen (Collier et al. 2008). *Reconciliation* wordt gezien als een goede manier om het land te helpen herstellen, omdat het proces de onderliggende oorzaken van een conflict oplost, waardoor de kans op herhaling of hervatting wordt verkleind.

Reconciliation is lastig te definiëren, omdat de term complex is en in verschillende contexten wordt gebruikt. Hoewel er geen universele definitie bestaat, hebben we voor dit onderzoek de volgende werkdefinitie geformuleerd op basis van literatuur (Bloomfield 2006, Chapman 2009 en Skaar 2013:11-15): *reconciliation* is een langdurig proces dat plaatsvindt na een conflict waarbij zowel door initiatieven van bovenaf als onderaf de beschadigde relaties tussen mensen worden verbeterd. In de literatuur wordt de term *reconciliation* zowel gebruikt om te verwijzen naar een langdurig proces van herstel als een idealistisch einddoel (Bloomfield 2006:6-7). Wanneer *reconciliation* wordt beschouwd als de

gewenste uitkomst, kan de term onrealistische verwachtingen opwekken over totale vergeving en verzoening. Dit is ook de reden dat voor de Engelse term is gekozen en niet voor de Nederlandse vertaling. Bij het gebruik van het begrip verzoening, zou de nadruk te veel liggen op het resultaat. *Reconciliation* kan beter worden beschouwd als een proces (Bloomfield 2006 en Skaar 2013). Met de Engelse term kunnen ook verschillende niveaus bedoeld worden. *Reconciliation* kan plaatsvinden op individueel, gemeenschaps- en nationaal/politiek niveau. Bij individuele *reconciliation* is er direct persoonlijk contact tussen het slachtoffer en de dader (Skaar 2013:13). *Reconciliation* op gemeenschapsniveau vindt plaats tussen twee of meer verschillende groepen, binnen bijvoorbeeld een dorp, stad of departement. Deze vorm van *reconciliation* functioneert met name van onderaf, waarbij *reconciliation* initiatieven vanuit de samenleving aangemoedigd worden buiten staatsinstellingen om (Bloomfield 2006:27). Nationale *reconciliation* opereert van bovenaf, waarbij *reconciliation* wordt bevorderd door initiatieven van de staat met structurele veranderingen als doel. Interactie tussen deze niveaus is belangrijk om het *reconciliation* proces effectief te laten zijn (Bloomfield 2006:25-28).

Naast onenigheid over de definitie, bestaat er ook discussie over de verschillende componenten van *reconciliation*. Op basis van Bloomfield (2006:12) kunnen vijf componenten aangeduid worden: *justice*, waarheid, erkenning, acceptatie en de reparatie van verliezen. Deze componenten zijn sterk met elkaar verbonden en afhankelijk van elkaar. *Justice* is het eerste component. Net als bij *reconciliation* bestaat er onduidelijkheid over de term. *Justice* kan verwijzen naar de Nederlandse vertaling, gerechtigheid, wat geassocieerd wordt met het straffen van daders en het recht doen aan slachtoffers. De Engelse term heeft echter een bredere betekenis, namelijk *fairness* oftewel morele eerlijkheid. Door de bredere interpretatie van de term wordt er rekening gehouden met twee verschillende vormen van *justice*: *retributive* en *restorative justice*.² In de volgende paragraaf zal een uitgebreide uitleg worden gegeven over deze vormen van *justice*. In dit onderzoek zal ook de term *transitional justice* worden gebruikt, die gedefinieerd kan worden als: de volle reikwijdte van processen en mechanismen geassocieerd met de poging van de samenleving om de erfenis van grootschalige vroegere misbruiken te verwerken, met als

---

² Aangezien voor de Engelse term *justice* is gekozen, zullen ook *restorative justice* en *retributive justice* niet naar het Nederlands vertaald worden.

doel om verantwoordelijkheid te verzekeren, *justice* recht te doen en *reconciliation* te bereiken (UN Secretary General 2004:4).

Waarheid, het tweede component van *reconciliation*, is vaak een belangrijk aspect van *transitional justice* in de vorm van waarheidscommissies. Over de impact van de waarheid op het *reconciliation* proces is veel discussie, omdat het weinige empirische onderzoek dat er naar is gedaan geen eenduidige uitkomsten heeft (Skaar 2013:23). De waarheid wordt door sommigen als cruciaal gezien voor *reconciliation*, maar anderen suggereren dat het vaststellen van de waarheid geen of een negatief effect zou hebben op *reconciliation* (Mendeloff 2009 en Daly 2008). Acceptatie en erkenning van het verleden zijn twee andere componenten van *reconciliation*. Als de regering ontkent wat er tijdens een conflict is gebeurd, kan er geen *reconciliation* plaatsvinden. De bevolking moet op een bepaalde manier ook het verleden accepteren, om het te kunnen verwerken (Hinan 2010). Het laatste component is reparatie van verliezen. Dit is vaak een onderdeel van *transitional justice*, maar het kan er ook los van staan. Het gaat hierbij om zowel fysieke als symbolische compensatie van verliezen. In de volgende paragraaf zal er ingezoomd worden op het component *justice*.

2.3 Retributive en restorative justice

Door: Nina Beauchez

Naast de verschillende benaderingen van *reconciliation* zijn er ook verschillende benaderingen van *justice* binnen het *reconciliation* proces. *Justice* is belangrijk om de wonden van het conflict te helen en om nieuwe morele waarden en politieke kansen te bieden. Tegelijkertijd is het ook mogelijk dat deze inspanningen, om *justice* te verkrijgen, *reconciliation* juist ondermijnen (Bloomfield et al. 2003). Er worden in studies naar *transitional justice* twee vormen erkend: *retributive justice* en *restorative justice*. *Retributive justice* wordt vaak gezien als Westerse gerechtigheid, door de nadruk op strafrechtelijke vervolging. (Bloomfield 2006). *Restorative justice* focust op het herstel van de sociale relaties tussen slachtoffers en daders in de samenleving na de beëindiging van een conflict (Bloomfield 2006).

2.3.1 Retributive Justice

Bij *retributive justice* worden de daders gestraft volgens de wet. De daders moeten gestraft worden, in verhouding tot hun misdrijf, anders slaagt de bevolking er niet in om ze te

respecteren en als zelfstandige individuen te zien (Armstrong 2014:364). *Retributive justice* zou slachtoffers individueel en mentaal moeten helpen met het verwerken van de gebeurtenissen in het conflict (Vidmar 2001). Het straffen door middel van *retributive justice* zou het evenwicht in de relatie tussen het slachtoffer en de dader, die is geschonden door het misdrijf. Schrijvers zoals Wilson en Borneman (Wilson 2003:367) beargumenteren dat *retributive justice* belangrijk is voor de wederopbouw van democratische regimes. *Retributive justice* zou de staat legitimiteit en verantwoordelijkheid geven, wat belangrijk is voor de wederopbouw van het land. Als *retributive justice* niet goed wordt uitgevoerd, is er namelijk kans op terugkerend geweld door wraak op daders (Wilson 2003:382).

Fletcher & Weinstein (2002) noemen twee manieren waarop rechtszaken mensen zouden beïnvloeden. Om te beginnen zouden rechtszaken mensen afschrikken om in de toekomst geweld te gebruiken. Volgens hen bestaat er echter te weinig bewijs om te bepalen of dit daadwerkelijk het geval is. Daarnaast helpen rechtszaken de slachtoffers door het "brandmerken" van de daders van het conflict. Op deze manier worden publieke claims weggenomen dat de slachtoffers op een bepaalde manier zelf verantwoordelijk zouden zijn voor het conflict. Fletcher & Weinstein (2002) beargumenteren dat dit slachtoffers helpt bij het herstellen van hun zelfbeeld en zorgt voor een afname van het collectieve schuldgevoel.

Retributive justice heeft echter ook tekortkomingen, zoals dat het niet goed in staat is om de bevolking in rurale gebieden te bereiken, omdat het vaak op het nationale niveau gericht is. De ervaringen en betekenis van het conflict voor de mensen in dorpen en andere plekken buiten steden, kan anders zijn dan de ervaring van mensen uit steden. Hierop wordt *retributive justice* vaak niet aangepast (Arriaza & Roht-Arriaza 2008). *Retributive justice* kan het slachtoffer frustreren, doordat het proces van straffen vaak erg lang duurt, en hierdoor kan het slachtoffer opnieuw getraumatiseerd raken. *Retributive justice* legt de nadruk op de individuele schuld van een dader en op individueel gestraft worden. Hierdoor wordt de gemeenschap buiten het *justice* proces gelaten (Bloomfield et al. 2003). Zoals eerder aangegeven kan dit ervoor zorgen dat slachtoffers zelf de macht in handen nemen en daders gaan lynchen. Snodgrass Godoy (2004:621) beargumenteert dat lynchings doelbewuste, krachtige en sterke politieke handelingen zijn in de context van Guatemala. Lynchen gaat niet alleen om het straffen van de dader, maar ook om de autonomie van de gemeenschap. Na vele jaren van conflict waarbij de gemeenschap bijna geen autonomie

had, wordt de autonomie herbevestigd door lynchpartijen (Snodgrass Godoy 2004). Lynchings zijn vaak geritualiseerde, publieke weergaven van *retributive justice* van onderaf. Daarnaast zijn ze een manier voor een gemeenschap om zichzelf te laten zien als actoren in plaats van slachtoffers in de nasleep van een conflict (Snodgrass Godoy 2004). Een ander nadeel van *retributive justice* is dat de leiders van autoritaire regimes vaak exit-strategieën hebben voor als hun regime valt of het conflict eindigt. Zo krijgen ze vaak amnestie of beschermen ze zichzelf voor vervolging via het vredesproces, waardoor ze niet bestraft worden. Hierdoor neemt de legitimiteit van de staat af, want bij een democratisch regime hoort iedereen op dezelfde wijze bestraft te worden voor hun daden (Bratton 2011:356).

2.3.2 Restorative Justice

Restorative justice wordt door de United Nations (2002:1) gedefinieerd als: een methode waarbij het slachtoffer en de dader en in sommige gevallen andere personen getroffen door de misdaad, actief samen deelnemen aan het oplossen van kwesties in verband met het misdrijf, in het algemeen met de hulp van een bemiddelaar. *Restorative justice* gaat verder dan alleen het bestraffen van daders en het vergelden van slachtoffers, zoals bij *retributive justice*. De daders worden betrokken in de wederopbouw van de samenleving en worden geconfronteerd met de samenleving en individuen die zij kwaad hebben aangedaan, in een poging om de sociale relaties te herstellen na een conflict (Bloomfield et al. 2003). *Restorative justice* is een continuüm van antwoorden op de verschillende behoeften en schade, ervaren door slachtoffers, daders en de gemeenschap (Zehr 2003:41). Dit is anders dan *retributive justice*, waarbij de wet voor iedereen hetzelfde is en waarbij daders gestraft worden naar de omvang van hun misdaden. *Restorative justice* benadrukt vooral het belang van betrokkenheid en emancipatie van degenen die het meest getroffen zijn door geweld, en maakt gebruik van een probleemoplossende benadering (Zehr 2008:3).

Zehr (2008:4) identificeert enkele basisprincipes van *restorative justice*: geweld is een schending van de rechten van individuen, schendingen creëren verplichtingen en de centrale verplichting van de dader is om de misstanden recht te zetten. Het is vaak moeilijk voor het slachtoffer om actief deel te nemen aan het vaststellen van de verplichtingen van de dader die hem kwaad heeft aangedaan. De slachtoffers hebben namelijk een centrale rol in het vaststellen van de voorwaarden van de uitwisseling van informatie en reparatie betalingen met de daders. Een belangrijk mechanisme waarmee *restorative justice* wordt

bewerkstelligd is de reparatie van verliezen. Met name in extreem arme landen kunnen reparatiebetalingen een groot verschil maken voor slachtoffers van een gewapend conflict. Het is hierbij echter wel belangrijk dat de organisaties die de reparatieprogramma's uitvoeren weten wat de samenleving nodig heeft (Arriaza & Roth-Arriaza 2008:161-162). Een excuus van de partij die wordt gezien als verantwoordelijk voor het conflict, kan worden beschouwd als een vorm van reparatie. Financiële reparaties zijn volgens Viaene (2009:5) het makkelijkst uitvoerbaar, maar niet bevredigend voor het slachtoffer als het de enige vorm van reparatie. Er is weinig empirisch bewijs over de effectiviteit van deze excuses. Het zou echter bevredigender zijn voor de slachtoffers dan helemaal geen excuses, maar niet leiden tot vergeving (Hornsey & Philpot 2008:485).

Binnen *restorative justice* speelt ook de gemeenschap een belangrijke rol. De gemeenschap heeft een verantwoordelijkheid om de slachtoffers van het conflict te helpen en heeft een verantwoordelijkheid om inspanning te leveren om de daders te integreren in de gemeenschap. Er wordt namelijk binnen *restorative justice* niet alleen aandacht geschonken aan de slachtoffers, maar ook aan de daders. Hierin moet erkend worden dat daders vaak ook schade is toegebracht en daarom wordt het helen en integreren van daders in de gemeenschap benadrukt (Zehr 2003:42). Het *restorative justice* proces zou de gemeenschap sterker moeten maken, doordat het veranderingen promoot die ervoor zorgen dat het conflict zich niet herhaalt en de verantwoordingsplicht van daders bevordert (Zehr 2003:43).

Restorative justice kan echter ook ondermijnend werken in het *reconciliation* proces. Dit gebeurt als er te weinig aandacht wordt besteed aan strafrechtelijke vervolging en reparatie betalingen, hierdoor neemt de legitimiteit van de staat af (Wilson 2003:382). Doordat alle *reconciliation* processen zich afspelen op verschillende niveaus, zich richten op verschillende soorten van *justice* en zich richten op verschillende soorten relaties in de samenleving, zijn *restorative justice* en *retributive justice* beiden nodig om tot een langdurige vrede te komen.

2.4 Conflict door de ogen van de tweede generatie

Door: Anouk van der Veer

De gevolgen van een conflict zijn vaak voor verschillende generaties voelbaar. De eerste generatie slachtoffers kunnen hun oorlogstrauma doorgeven aan de tweede en soms zelfs de derde generatie (Yehuda et al. 1998). De tweede generatie wordt gevormd door de kinderen van mensen die een conflict hebben overleefd, maar dit conflict zelf niet (bewust) hebben meegemaakt. Veel onderzoeken over de impact van conflict op de tweede generatie richten zich op de kinderen van Holocaust slachtoffers. Onder andere Yehuda et al. (1998) en Kestenberg (1992) beargumenteren dat Joodse ouders die de Holocaust hebben overleefd hun trauma onbewust op hun kinderen overbrengen. Volgens Kestenberg (1992:12-13) proberen Joodse kinderen zich te verplaatsen in de Holocaust en de belevingswereld van hun ouders. Op deze manier wordt de Holocaust ook een onderdeel van hun leven. Zoals een trauma van ouder op kind kan worden overgebracht, kan dit ook gebeuren met het discours dat er bestaat over het conflict (Ferreira & Janks 2009). In het geval van een conflict waarbij etniciteit een rol speelt, kunnen ouders bepaalde negatieve ideeën over de andere etnische groepen bewust of onbewust doorgeven aan hun kinderen. Op deze manier kunnen spanningen tussen verschillende etnische groepen die voortkomen uit het conflict onder de tweede generatie blijven bestaan.

Naast de ouders is school voor de tweede generatie een manier om aan informatie te komen over het conflict. Toch wordt volgens Cole (2007:115) weinig belang aan educatie gehecht binnen *transitional justice*. Terwijl door bijvoorbeeld Clark (2010) wordt aangetoond dat educatie een belangrijke hindernis kan zijn in het *reconciliation* proces. Zij schrijft over de situatie van het educatiesysteem in Bosnië en Herzegovina na het conflict tussen de Bosnische Serviërs en de Bosnische Kroaten dat in 1995 eindigde. De kinderen uit deze twee verschillende etnische groepen zitten in sommige steden in Bosnië en Herzegovina nog steeds in verschillende klassen of op verschillende scholen, en leren alleen de geografie en geschiedenis die belangrijk is voor hun eigen etnische groep. Volgens Clark (2010:348) moedigt deze manier van onderwijs "wij-zij denken" aan. Zij beargumenteert dat gezamenlijk onderwijs voor de tweede generatie om twee redenen belangrijk is. Als eerst zorgt frequent contact voor meer tolerantie en begrip voor elkaar. Daarnaast helpt gezamenlijk onderwijs bij het opbouwen van vertrouwen, wat belangrijk is bij het herstellen van relaties, en dus een positief effect heeft op *reconciliation* (Clark 2010:350-352). Cole

(2007:123) beargumenteert ook dat het leren over het conflict door kinderen op school een bevestiging is dat de regering erkent wat er is gebeurd. Zoals in paragraaf 2.2 besproken is, kan erkenning als een belangrijk element van *reconciliation* worden gezien. De jeugd is dus niet alleen de passieve ontvanger van trauma's uit een conflict en ideeën en verhalen over dit conflict, maar is de generatie die bepaalt of er in de toekomst vrede zal komen of een nieuw conflict zal starten (Münyas 2008:414).

Hoofdstuk 3 Conflict en *transitional justice* in Guatemala

In dit hoofdstuk zullen de theorieën die zijn besproken, worden toegepast op Guatemala. Als eerste zal een korte beschrijving van het verloop van het conflict gegeven worden. Daarna komen de twee waarheidscommissies aan bod die werden opgericht na het conflict. Vervolgens wordt uitgelegd hoe de inheemse bevolking denkt over *reconciliation*. Daarna zal de rol van *retributive* en *restorative justice* in de post-conflict periode van Guatemala besproken worden. Ten slotte is er een discussie over de uitoefening van een eigen vorm van *justice* door de Maya's.

3.1 Het verloop van het conflict

Door: Anouk van der Veer

De aanleiding van het conflict in Guatemala dat in de jaren zestig begon, ligt bij de militaire coup in 1954. De jaren tussen 1945 en 1954 werden gekenmerkt door een reeks sociale hervormingen. De democratische regeringen van de toenmalige presidenten, Juan José Arevalo (1954-1951) en Jacobo Arbenz (1951-1954), werden echter beschuldigd van communisme en met behulp van een coup ten val gebracht. Vanaf 1954 raakten verschillende repressieve, rechtse regeringen aan de macht door middel van fraudulente verkiezingen (Woodward 2008:127-142). Als reactie werden er in de jaren zestig verschillende guerrilla organisaties opgericht. Na verschillende afscheidingen en de opkomst van nieuwe guerrilla organisaties vond in 1982 een fusie plaats waarbij de Unidad Revolucionara Nacional Guatemala (URNG) ontstond (Woodward 2008:143-154). Het doel van deze guerrilla organisatie was aan de macht komen om het bestaande systeem van sociale organisatie te veranderen. De Guatemalteekse regering reageerde met het gebruik van gewelddadige en disproportionele methodes om de URNG te onderdrukken. Er werd bijvoorbeeld gebruik gemaakt van de techniek van de verschroeide aarde, waarmee in een bepaald gebied alle mensen vermoord werden en alle materiële hulpmiddelen vernietigd. De periode tussen 1972 en 1983 kan als de meeste heftige periode van het conflict worden beschouwd (CEH 1999). In 1985 vonden de eerste democratische verkiezingen plaats. Ook startten vredesbesprekingen tussen de regering en de URNG. Uiteindelijk werd in december 1996 een vredesakkoord getekend (Woodward 2008:143-154).

3.2 Waarheidscommissies in het *reconciliation* proces

Door: Anouk van der Veer

Nog voor het einde van het conflict werden in Guatemala twee waarheidscommissies opgericht. De eerste waarheidscommissie kwam tot stand door een akkoord dat in 1994 werd getekend. De Commissie Voor Historische Opheldering (Comisión para el Esclarecimiento Histórico, CEH) had als doel: "te verhelderen met objectiviteit, gelijkheid en onpartijdigheid, de overtrading van mensenrechten en daden van geweld verbonden met de gewelddadige confrontatie die het lijden onder de Guatemalteekse bevolking veroorzaakte" (CEH 1999:11). Dit betekende dat de CEH geen individuen verantwoordelijk mocht stellen en de bevindingen mochten geen juridische gevolgen hebben. Dit is een van de valkuilen van *restorative justice*. Het feit dat er geen aandacht was voor *retributive justice* en het vervolgen van daders had het *reconciliation* proces namelijk ten val kunnen brengen. In eerste instantie ontstond hierdoor een kloof in de Guatemalteekse samenleving, waardoor nieuwe politieke spanningen ontstonden. Aangezien het voor de slachtofferverenigingen misschien wel de enige kans was om de daders op een bepaalde manier aansprakelijk te stellen, besloten ze de CEH te steunen (Isaacs 2010:5-8). De tweede waarheidscommissie, Herstel van het Historisch Geheugen (Recuperación de la Memoria Histórica, REHMI), werd opgericht door de Katholieke Kerk. REHMI moedigde met name de slachtoffers van het conflict aan om hun verhaal te vertellen. Deze waarheidscommissie was hierdoor een belangrijke factor in het mogelijk maken van het werk van de CEH (Isaacs 2010:9-10). In 1999 publiceerde de CEH haar eindrapport, *Memory of Silence*. De commissie concludeerde dat de Guatemalteekse overheid samen met het leger en de politie verantwoordelijk zijn voor 93 procent en de guerrilla voor drie procent van de schendingen van mensenrechten tijdens het conflict. Daarnaast worden de overheidsgroepen verantwoordelijk gehouden voor genocide (CEH 1999).

3.3 *Retributive* en *restorative justice* in Guatemala

Door: Nina Beauchez

In het Guatemalteekse proces op zoek naar de waarheid werd al snel duidelijk dat steun vanuit het lokale niveau nodig was om deze benadering van *reconciliation* van bovenaf te laten slagen. Viaene (2010) beargumenteert dat de Maya bevolking hun eigen manieren hebben van *reconciliation*. Vanuit hun cultuur, waarbij benadrukt moet worden dat de

Maya's geen homogene culturele groep zijn, zien zij *reconciliation* anders dan de waarheidscommissie. Eén van de concepten die centraal staat in hun religie en samenleving is harmonie. De harmonie wordt verbroken als iemand een misdaad begaat. De daders moeten de harmonie herstellen om weer deel uit te maken van de samenleving. Hier hebben ze verschillende methoden voor, zoals het bekennen van hun fouten en daar aandacht voor te vragen, werken voor de gemeenschap of financiële betalingen aan de slachtoffers. Ze geloven echter niet in daders naar de gevangenis sturen, omdat ze dan niets meer kunnen betekenen voor hun slachtoffers (Viaene 2009). Deze manier van denken over *reconciliation*, toont veel overeenkomsten met *restorative justice*, waarbij de focus ook ligt op het herstellen van de harmonie in de samenleving. Een aantal lokale organisaties gebruiken deze Maya methoden op een aangepaste manier om de problemen die voortkomen uit het conflict, vandaag de dag, aan te pakken. Op deze manier proberen ze de spanningen rond het bezit van land en hulpbronnen op te lossen en te voorkomen dat er lynchpartijen ontstaan (Arriaza & Roht-Arriaza 2008:169).

Een belangrijk punt van veel mensenrechtenactivisten in de nasleep van het conflict was, dat de individuen die verantwoordelijk voor de wreedheden zijn, bestraft zouden worden met behulp van *retributive justice*. Hiervoor zijn er op internationaal niveau veel investeringen gedaan in de juridische instanties van Guatemala. Er werd geïnvesteerd in rechters, openbaar aanklagers en advocaten. Het juridische systeem bleek echter nog niet in staat te zijn de daders te bestraffen, om zo via *retributive justice* de relaties tussen de bevolking en de staat te verbeteren. Een voorbeeld hiervan is een zaak uit 1995, waarin een groep soldaten in Xáman in Chisec het vuur opende op recentelijk teruggekeerde vluchtelingen, en hierbij elf mensen vermoordden. In het eerste proces werden de soldaten vrijgesproken. In het tweede proces werden ze wel veroordeeld. Volgens een enquête, afgenomen onder de overlevenden, was het eerste proces een schrijnende en teleurstellende ervaring voor hen. Ze voelde zich vervreemd en mishandeld door de gerechtelijke procedure. Het juridische systeem werkte niet goed voor dit soort zaken (Arriaza & Roht-Arriaza 2008). Deze daders op lokaal niveau, die niet bestraft werden, konden genieten van hun straffeloosheid en waren meestal de machtigste in de lokale politiek van onderdrukking.

Hoewel inmiddels wel daders gestraft zijn, blijken rechters en advocaten soms nog corrupt te zijn of te worden bedreigd voor een bepaalde uitkomst van een zaak. En zoals

eerder is besproken, hebben de Maya's een ander concept van *justice*. Zij zien het juridisch systeem van Guatemala niet als een goede manier van straffen. Hierdoor voelde de Maya bevolking zich nog net zo onderdrukt en gediscrimineerd als tijdens de koloniale tijd (Arriaza & Roht-Arriaza 2008). Daarom werd in de jaren na het tekenen van de vredesakkoorden een reeks van hervormingen doorgevoerd in het Guatemalteekse rechtssysteem. Het doel hiervan was om de Maya bevolking hun eigen vormen van *justice* uit te laten oefenen en hun toegang tot *justice* te verbeteren (Sieder 2011:161). Vanaf het jaar 2000 werkte het officiële justice systeem van de staat samen met de lokale Maya rechtbanken, hiermee erkende ze, stilzwijgend, de lokale *justice* methoden. De Maya bevolking leed echter nog steeds onder het ontbreken van *justice* in het *reconciliation* proces. Sinds het einde van de oorlog zijn er nieuwe vormen van geweld en sociale controle ontstaan in Guatemala, zoals bendegeweld, afpersingen en collectieve lynch partijen³.

Sieder (2011) beargumenteert dat de inspanningen van de inheemse Maya-K'iche bevolking, in Santa Cruz del Quiché, om het lokale rechtssysteem te verbeteren een manier zijn om de gemeentelijke overheid te versterken en om hun eigen vormen van de wet te herstellen. Dit is volgens haar, in de eerste plaats, een reactie op de onzekerheid, het structurele geweld, de structurele uitsluiting en het racisme die de toegang tot *justice* voor de Maya bevolking belemmert. Ook is het een methode voor de Maya bevolking om hun cultuur die tijdens het conflict onderdrukt was te kunnen uiten (Sieder 2011:163). Deze sociale Maya bewegingen hebben sinds 1990 rechtstreeks de soevereiniteit van de Guatemalteekse staat uitgedaagd. De inheemse gemeenschappen eisen dat hun vormen van *justice* en gezag erkend worden als autonome soevereine machten. Dit is een gevolg voor de uitsluiting, marginalisering en het structurele racisme dat de inheemse volkeren hebben geleden als gevolg van de koloniale en postkoloniale staat (Sieder 2011).

---

³ Snodgrass Godoy (2004:621) heeft hierover geschreven in Guatemala, zoals eerder beschreven in paragraaf 2.3.1.

Hoofdstuk 4: *Reconciliation* en *transitional justice* volgens de oudere generatie

Door: *Nina Beauchez*

In dit hoofdstuk wordt de inhoud en betekenis die de Maya bevolking geeft aan *retributive* en *restorative justice* binnen het *reconciliation* proces uiteengezet voor de oudere generatie. Voor mijn onderzoek heb ik negen mensen geïnterviewd die de burgeroorlog van 1960 tot 1996 bewust hebben meegemaakt. Eerst bespreek ik de invloed van het conflict op het dagelijks leven in Santa Cruz del Quiché, vervolgens bespreek ik de invloed van het conflict op de samenleving. Daarna wordt besproken hoe de Maya bevolking inhoud en betekenis geeft aan *retributive* en *restorative justice* binnen het *reconciliation* proces en of er *reconciliation* heeft plaatsgevonden in Guatemala in het algemeen en Santa Cruz del Quiché in het bijzonder.

4.1 Invloed van het gewapend conflict op het dagelijks leven in Santa Cruz del Quiché

Ik zit op een bankje in de volle zon in het midden van het centrale park⁴ in Santa Cruz del Quiché. Tegenover mij is een standbeeld van, vermoedelijk, een Maya koning. Daaromheen, in de schaduw, zitten veel vrouwen en meisjes in traditionele kleding en enkele modernere geklede mannen. Op de voeten van het standbeeld liggen verschillende bosjes bloemen. Er loopt een schoenpoetser voorbij en iemand die riemen verkoopt. Iemand anders verkoopt snoep en sigaretten. Er ligt een vrouw op de grond te slapen, maar niemand lijkt aandacht aan haar te besteden. Op de achtergrond zijn geluiden van toeterende bussen en tuctuc's te horen, een man roept: "Koop hier koud kokos water!". In het centrum van Santa Cruz del Quiché is er op het eerste gezicht niets te zien, wat doet vermoeden dat dit gebied in het epicentrum lag van de burgeroorlog van 1960 tot 1996.

Toch hoef je niet ver te zoeken om overblijfselen te vinden van het conflict. Het gemeentehuis dat aan het centrale plein ligt in Santa Cruz del Quiché is gebruikt door het leger als uitvalsbasis. In het midden van het gebouw is een terras waar je de kogelgaten in

---

⁴ Zie afbeelding één op pagina 57

de muren kunt zien⁵. De Maya bevolking ziet, echter, niet één groep als verantwoordelijk voor het gewapende conflict. Sommige mensen wezen naar de overheid of het leger als schuldige, maar vaker werd de schuld gelegd bij de politiek en de sociaal economische verhoudingen in het land voor het conflict. Sanchez⁶ zei het volgende:

“Ik heb het gevoel dat het conflict de schuld is van het systeem. Het is het systeem waar we in leven in Guatemala. De oorzaken van het conflict zijn nog steeds aanwezig in de samenleving. Bijvoorbeeld als je naar de kust gaat, daar is veel vruchtbare grond. Al deze grond is in handen van maar een paar mensen. Er is heel, heel veel vruchtbare grond, in de handen van één persoon.”⁷

Met het systeem bedoelt hij hier het politieke systeem in het land maar ook het grootgrond bezit en de oneerlijke verdeling van (vruchtbare) landbouwgrond. Vanaf 1954 raakte er verschillende repressieve rechtse regimes aan de macht. Als reactie daarop werden in de jaren zestig verschillende communistisch geïnspireerde guerrilla organisaties opgericht. Deze organisaties streefden naar landhervormingen terwijl de Guatemalteekse overheid de landhervormingen wilde tegenhouden. Mitchell (1981:17) ziet deze politieke tegenstelling als een *contradiction* die zoals beschreven in hoofdstuk 2.1, eerst tot *conflict* attitude en vervolgens tot *conflict behavior* leidt. Uit onderzoek van USAID⁸ blijkt dat slechts 2,5 procent van de bedrijven bijna twee derde van de landbouwgrond bezetten in Guatemala, terwijl negentig procent van de landbouwbedrijven slechts één zesde van de landbouwgrond bezetten. Voor de burgeroorlog had het Amerikaanse bedrijf United Fruit Company 42 procent van de landbouwgrond van Guatemala in handen. Het vraagstuk van landeigendom is bij uitstek een *contradiction* waar Mitchell (1981:17) het over heeft, een vraagstuk dat nog altijd een grote impact heeft op de Guatemalteekse samenleving en de Maya bevolking.

Don Sanchez⁹ is de leider van het lokale Maya rechtssysteem en probeert zo veel mogelijk conflicten tussen Maya's in Santa Cruz del Quiché op te lossen. Dikwijls rijdt hij door de stad, op zijn rode motor, om door bemiddeling zo veel mogelijk conflicten op te

---

⁵ Zie afbeelding twee op pagina 57

⁶ De namen zijn pseudoniemen om de privacy van de informanten te beschermen.

⁷ Fragment uit gestructureerd interview met Sanchez, 27-03-2015

⁸ <http://www.usaid.gov/mdg>, bezocht op 20-06-2015

⁹ Zie afbeelding drie op pagina 58

lossen. Don Sanchez¹⁰ vertelde dat het conflict in Santa Cruz del Quiché erg hevig was. Er zijn veel mensen vermoord en hele gezinnen uitgeroeid, vertelt hij. Bovendien zijn er veel mensen op de vlucht geslagen en nooit teruggekeerd na de burgeroorlog. Na het tekenen van de vredesakkoorden waren mensen in de eerste plaats blij dat de oorlog voorbij was en het leger uit het straatbeeld verdween. Wat bleef was echter de angst. Mensen waren bang dat het leger terug zou komen. "De vredesakkoorden waren getekend, maar hier [in Santa Cruz del Quiché] is er nog steeds wrok en zijn er nog steeds mensen die haat dragen."¹¹ Hij vertelde dat er nog altijd problemen zijn rond de lokale landverdeling. Er zijn mensen die zeggen dat hun grond in handen is van andere mensen.

Tevens zijn er problemen met vermeende daders die mensen vermoord hebben en nog steeds vrij rondlopen. De slachtoffers van het conflict moeten leven met de gevolgen. Sanchez¹² vertelde dat hij als gevolg van het conflict gescheiden is van zijn vrouw. Hij had besloten om bij de guerrilla te gaan om zijn stad te beschermen tegen het leger. Hij heeft zestien jaar de guerrilla gediend, wat uiteraard een grote impact op zijn persoonlijke leven heeft gehad. Naast vele andere vermisten is ook zijn vader "verdwenen" tijdens het conflict en zijn lichaam is nooit teruggevonden. Dit is erg frustrerend voor Sanchez, omdat hij zijn vader graag zelf wil begraven. Het conflict heeft ook een impact gehad op de Maya cultuur. Zo was het volgens Sanchez gevaarlijk om de lokale taal: K'iche', te spreken. Hij vertelde dat als het leger de Maya bevolking K'iche hoorde spreken ze er direct vanuit gingen dat je een guerrilla was of althans sympathiseerde met de guerrilla. Door K'iche' te spreken bracht je jezelf en je familie dus direct in gevaar. Hierdoor hebben zijn kinderen nooit K'iche' geleerd en kennen ze daardoor, veel traditionele gebruiken en culturele tradities niet. Terwijl hij mij dit vertelde moest hij huilen, wat aangaf dat dit geen gemakkelijk gespreksonderwerp was. Hij was niet de enige informant die moest huilen of vochtige ogen kreeg tijdens een interview. Als onderzoeker heb ik geprobeerd deze mensen even de tijd te geven om de gevoelens te verwerken. Zo vertelde Maria¹³, een Maya vrouw die werkt bij Centro de Paz Barbara Ford, dat haar twee broers en haar vader waren verdwenen tijdens het conflict. De verdwijningen hadden een grote impact op haar leven. Zo leefde ze iedere dag in onzekerheid over wat er gebeurd was met haar familie. Tot dat de lichamen twee jaar

---

10 Informeel gesprek met Sanchez, 28-02-2015

11 Gestructureerd interview met Sanchez, 27-03-2015

12 Gestructureerd interview met Sanchez, 27-03-2015

13 Gestructureerd interview met Maria, 09-04-2015

na het conflict, in 1998, gevonden werden bij een opgraving in de buurt van Quiché. Ze vertelde dat die twee jaar de moeilijkste tijd uit haar leven waren omdat ze niet wist wat er met haar familie gebeurd was. Door de vondst van haar familieleden kon ze deze moeilijke periode afsluiten. De herinneringen aan het conflict veroorzaken bij sommige mensen nog steeds pijn en verdriet als ze erover praten.

4.1.1 Invloed van het conflict op de samenleving

De gevolgen van de 36 jaar lange burgeroorlog zijn niet alleen aanwezig op het persoonlijk niveau van Don Sanchez of Maria maar zijn ook terug te vinden in de samenleving. Er zijn veel hedendaagse problemen voortgekomen uit het conflict. De twee grootste uitdagingen voor het land zijn, volgens Collier et al. (2008) economisch herstel en een hervatting van het conflict voorkomen. Volgens Don Sanchez¹⁴ zijn de vredesakkoorden echter nog niet afgerond en is maar een klein gedeelte ervan uitgevoerd. De overheid voert haar taken niet of nauwelijks uit en de slachtoffers van het conflict krijgen geen goede hulp bij het verwerken van hun conflict gerelateerde problemen, zoals beschreven in de vorige paragraaf. Na het conflict was er feitelijk niet veel veranderd voor de Maya bevolking: er was nog altijd veel armoede en ze werden nog altijd gediscrimineerd. Deze problemen zijn volgens Don Sanchez, Don Oselví¹⁵, een vader van vijf kinderen en een automonteur en Doña Theresa¹⁶, de vrouw van Oselví en naaister van traditionele blouses, nog steeds aanwezig in de samenleving. De discriminatie komt vanuit de Ladino bevolking, de afstammelingen van de Spaanse kolonialisten. Volgens de inspecteur van de lokale politie, Antonio¹⁷, zijn na het conflict de gewapende groepen slecht ontwapend en hebben zij zich teruggetrokken in de bergen bij Quiché. Volgens Antonio¹⁸ sloten veel ex-militairen zich aan bij deze groepen. Veel mensen hadden het tijdens de gesprekken over de enorme hoeveelheid geweld en ontvoeringen die plaatsvinden in Guatemala. Theresa vertelde mij dat op een maandag avond, twee jaar geleden, één van de zussen van Oselví verdwenen was. De familie ging opzoek naar haar en vroeg de politie om hulp, die zeiden dat ze hen niet konden helpen met de opsporing. Dagenlang was de hele familie opzoek naar haar. Tot ze een telefoontje kregen op zaterdag dat er een lichaam gevonden was in een rivier in

---

¹⁴ Informeel gesprek met Sanchez, 11-03-2015

¹⁵ Gestructureerd interview met Oselví, 17-03-2015

¹⁶ Gestructureerd interview met Theresa, 12-03-2015

¹⁷ Informeel gesprek met Antonio, 16-03-2015

¹⁸ Zie afbeelding vier op pagina 58

de buurt van Santa Cruz del Quiché. Het was de zus van Oselví. Theresa zei dat ze verkracht was en daarna gemarteld. Eén van haar armen was afgehakt en de andere was gebroken. Theresa¹⁹ was boos en gefrustreerd geworden tijdens het gesprek en zei: "Er is geen justitie in dit land. De politie hoeft niets te doen om geld te krijgen". Ze vertelde dat de dader vaak langs de rechter gaat om smeergeld te betalen en te zeggen dat hij niets verkeerd heeft gedaan. Vervolgens wordt er, volgens haar, vaak geen onderzoek ingesteld. Dit is één van de vele verhalen die ik gehoord heb over het geweld in Santa Cruz del Quiché. Op dit moment is er in Guatemala nog steeds structurele armoede, geweld en corruptie blijkt uit onderzoek van LAPOP (2012). Het vertrouwen in de overheid en haar instanties is erg laag, met name onder de Maya bevolking. Zo zouden zij volgens LAPOP (2012:69) minder aan verkiezingen deelnemen en politiek minder actief zijn. Verschillende instanties die zouden moeten helpen bij problemen, zoals de politie, doen dat volgens de lokale bevolking erg weinig. Zo vertelde Enriqu²⁰ dat de Ladino bevolking vaak naar de Maya bevolking verwijst als "de zwarten". Tevens zegt hij dat er meer respect nodig is voor de Maya gebruiken en religie. Zoals beschreven zijn er verschillende gevolgen van het conflict op persoonlijk niveau en op maatschappelijk niveau in Guatemala. De onderliggende oorzaken van het conflict, zoals de onrechtvaardige verdeling van land en discriminatie lijken nog steeds aanwezig te zijn in de Guatemalteekse maatschappij.

4.2 De rol van *justice* in het *reconciliation* proces

"In onze gemeenschap heb je veel groepen die moeten samenleven zoals: burgers, guerrilla's, militairen en de voormalige PAC. Kinderen van verschillende groepen trouwen met elkaar. Ouderen hebben echter nog steeds problemen met elkaar. Sommigen wonen naast mensen die hun familie vermoord hebben en gaan vervolgens naar het openbaar ministerie om een zaak tegen hun burens aan te spannen. Ze hebben meestal echter geen bewijs, dus worden ze niet geholpen."²¹ aldus Enriqu²¹.

In Santa Cruz del Quiché bestaan twee *justice* systemen. Er is een rechtssysteem van de overheid met rechtbanken, advocaten en rechters. Aan de andere kant is er het Maya

---

19 Informeel gesprek met Theresa, 15-03-2015

20 Informeel gesprek met Enriqu²⁰, 4-03-2015

21 Informeel gesprek met Enriqu²¹, 04-03-2015

rechtssysteem gebaseerd op hun cultuur en levensbeschouwing. Je kan maar door één van de twee rechtssystemen veroordeeld worden. De Maya bevolking verwacht echter wel dat de overheid en haar *justice* systeem verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van *justice*. Osvelí vertelde dat het probleem ligt bij de uitvoering van [*retributive*] *justice* door de overheid. Zo denken de Maya's in Santa Cruz del Quiché dat de overheid alleen rijke mensen helpt. Osvelí²² gaf een voorbeeld van een zaak in het *retributive justice* systeem van de overheid. Ex-president Alfonso Portillo heeft, volgens Osvelí, 120 miljoen Amerikaanse dollar gestolen uit de staatskas maar hij moest maar twee miljoen Quetzales²³ betalen als straf.

“Dat is geen *justice*, als je 120 miljoen dollar steelt, moet je 120 miljoen dollar terugbetalen. Hij kon zich alleen niet herinneren of het twee miljoen dollar was of twee miljoen Quetzales. Daarom hoefde hij maar twee miljoen Quetzales te betalen”.

Volgens Enriqu²⁴ worden de rechters vaak omgekocht door rijke, invloedrijke personen die zichzelf beschermen. De veroordeling van ex-president Rios Montt, die twee dagen later al ongedaan gemaakt werd, is hier een voorbeeld van. De veroordeling werd ongedaan gemaakt op basis van fouten in het proces. Niemand lijkt echter te begrijpen wat die fouten precies waren. Volgens Enriqu²⁵ moet Rios Montt zo snel mogelijk veroordeeld worden. Dit zou volgens hem heel goed zijn voor het *reconciliation* proces, omdat de overheid daarmee toont dat daders uit het conflict niet straffeloos zijn. Wilson (2003:367) bevestigt dat met de argumentatie dat *retributive justice* belangrijk is voor de wederopbouw van democratische regimes.

In Santa Cruz del Quiché geven de meeste mensen, echter, aan dat ze niet tevreden zijn over het rechtssysteem van de overheid. “Justitie is een mooie droom, wanneer het er is maar het is er niet voor ons.”²⁶ Osvelí zei: “Ze zouden rechtvaardig moeten zijn maar het *justice* systeem in Guatemala doet juist onrechtvaardige dingen. Zo zijn er mensen veroordeeld voor hun daden terwijl ze nog steeds vrij op straat rondlopen. Ik zie dat *justice*

---

22 Gestructureerd Interview met Osvelí, 17-03-2015

23 Ongeveer 232.586 euro

24 Gestructureerd interview met Enriqu²⁴, 24-03-2015

25 Informeel gesprek met Enriqu²⁵, 04-03-2015

26 Gestructureerd interview met Theresa, 12-03-2015

in Guatemala erg slecht is. Ze passen *justice* niet toe zoals ze zouden moeten.”²⁷ Doña Theresa zei in een ander gesprek, dat ze het rechtssysteem van de overheid niet vertrouwd.²⁸ Er zijn, volgens de lokale Maya bevolking, veel nadelen verbonden aan het rechtssysteem van de overheid. De medewerkers en rechters verbonden aan deze rechtbanken spreken vaak de lokale taal K’iche’ niet, ze zijn alleen geopend tijdens kantoor uren en het kost veel geld om een rechtszaak te beginnen, namelijk 5000 Quetzales.²⁹ Een ander probleem is dat de Maya bevolking vaak geen advocaten kan betalen en dat ze nog een keer 5000 Quetzales moeten betalen als ze de rechtszaak verliezen.³⁰ Volgens Sanchez³¹ vindt er ook veel discriminatie plaats binnen het rechtssysteem van de overheid waardoor de Maya bevolking vaak niet geholpen wordt. Het Maya rechtssysteem is, daarentegen, gratis, de bemiddelaars spreken de lokale taal en zijn de hele dag, ook buiten kantooruren beschikbaar voor hulp. Volgens Sanchez kunnen de bemiddelaars van het Maya rechtssysteem ook sneller een zaak oplossen. Het duurt volgens hem maar één of twee dagen in plaats van maanden bij het rechtssysteem van de overheid. De bemiddelaars zijn ook vaak sneller ter plaatse wanneer er een probleem ontstaat. Meestal sneller dan de politie, aldus Sanchez.³²

Het grootste verschil tussen de twee rechtssystemen is dat bij het Maya rechtssysteem niemand naar de gevangenis gestuurd wordt. In de levensbeschouwing van de Maya staat harmonie namelijk centraal (Viaene, 2010). Deze harmonie staat ook centraal in hun systeem van *justice*. ‘Het is de bedoeling dat de misdadiger weer deel kan uitmaken van de samenleving’, aldus Sanchez³³. In het vredesverdrag van 1996 staat dat de Maya bevolking recht heeft op een eigen rechtssysteem. Sieder (2011) beargumenteert dat de inspanningen van de inheemse Maya-K’iche’ bevolking, om het lokale rechtssysteem in Santa Cruz del Quiché te verbeteren een manier is om de gemeentelijke overheid te versterken en hun eigen vormen van de rechtspraak te herstellen. De overheid geeft echter geen financiële steun aan het Maya rechtssysteem, volgens Sanchez.³⁴ Aan de andere kant zegt de Maya bevolking ook dat zware criminelen mensen wél gestraft moeten worden en

---

27 Gestructureerd interview met Osveli, 17-03-2015

28 Informeel gesprek met Theresa, 27-02-2015

29 Ongeveer 581 euro

30 Gestructureerd interview met Sanchez, 24-04-2015

31 Informeel gesprek met Sanchez, 27-02-2015

32 Informeel gesprek met Sanchez, 27-02-2015

33 Informeel gesprek met Sanchez, 27-02-2015

34 Gestructureerd interview met Sanchez, 24-04-2015

dat moordenaars en verkrachters naar de gevangenis moeten. Doña Theresa vertelden dat mensen soms het recht zelf in handen nemen. Ze vertelde over een man die iemand vermoord had op de markt in Santa Cruz del Quiché. Vervolgens werd hij zelf vermoord door een woedende menigte, in stukken gehakt en verbrand. De Maya bevolking wil enerzijds dat misdadigers terug gebracht worden in de samenleving maar anderzijds dat zware misdadigers gestraft worden en naar de gevangenis worden gestuurd. Wat de Maya bevolking als rechtvaardig ziet is verdeeld over twee verschillende *justice* systemen. Het systeem van de overheid werkt niet goed voor de juridische behoeften van de Maya bevolking maar ook het Maya *justice* systeem voldoet niet aan al hun juridische behoeften. Een gevolg hiervan is eigen richting, dat mensen zelf het recht in handen nemen, zoals Theresa vertelde. Het mag duidelijk zijn dat dit een negatieve invloed heeft op het *reconciliation* proces.

4.2.1 Retributive- en restorative justice en hun invloed op het reconciliation proces

“Er is geen *reconciliation* er ontbreekt nog veel, omdat er geen [*retributive*] *justice* plaatsvindt. Er moeten veroordelingen plaatsvinden en excuses worden gemaakt”.³⁵ “*Reconciliation* is een langdurig proces dat plaatsvindt na een conflict waarbij zowel door initiatieven van bovenaf als onderaf de beschadigde relaties tussen mensen worden verbeterd”. Bloomfield (2006:6-7) beargumenteert dat: “In de literatuur de term *reconciliation* zowel wordt gebruikt om te verwijzen naar een langdurig proces van herstel als een idealistisch einddoel”. De lokale Maya bevolking beschrijft *reconciliation* vaak als het verbeteren van relaties na het conflict en het hebben van vrede in de samenleving. Door het gebrek aan vertrouwen in de overheid lijkt de Maya bevolking vrij weinig betekenis te geven aan *retributive justice* binnen het *reconciliation* proces. Ze denken dat misdadigers beschermd worden door de huidige overheid en daarom niet vervolgd worden.

Wilson (2003:367) beargumenteert dat *retributive justice* belangrijk is voor de wederopbouw van democratische regimes. *Retributive justice* zou de staat legitimiteit en verantwoordelijkheid geven, wat belangrijk is voor de wederopbouw van het land. Als *retributive justice* niet goed wordt uitgevoerd is er namelijk kans op terugkerend geweld door wraak op daders. In Santa Cruz del Quiché is het vertrouwen in de overheid en haar rechtssysteem, zoals eerder beschreven, erg laag. Mensen zien geld verdwijnen in de

---

³⁵ Informeel gesprek met Enriqu , 04-03-2015

zakken van corrupte ambtenaren en hebben geen vertrouwen in de democratie. Op de vraag of ze denken dat de aanstaande verkiezingen een positieve verandering teweeg brengen in Guatemala³⁶, reageert bijna iedereen negatief. Ze denken dat er niets gaat veranderen. Het maakt niet uit of er een andere partij of president aan de macht komt. De veranderingen die de bevolking wil zien gaan er toch niet komen. Zo vertelde Sanchez³⁷ dat dorpen worden omgekocht om op een bepaalde partij te stemmen in ruil voor hun stem krijgen ze een zak bonen en een zak suiker. Door het gebrek aan vertrouwen in de overheid heeft *retributive justice* weinig effect op het *reconciliation* proces. Dit proces zou namelijk vooral van bovenaf gestimuleerd moeten worden en de daders zouden gestraft moeten worden naar de wet (Armstrong 2014:364). De wetten komen echter niet overeen met de realiteit en cultuur van de indígenas, volgens Sanchez en Maria. "De wetten zijn heel erg goed en mooi op papier, maar helaas worden ze niet uitgevoerd. De advocaten die de wetten maken, maken ook de mazen in de wetten". De wetten zijn dus goed, maar ze worden niet goed uitgevoerd volgens Sanchez.³⁸ De Maya bevolking wil veroordelingen zien maar dit gebeurt niet doordat *retributive justice* nauwelijks plaatsvindt. Hierdoor heeft het weinig invloed op het *reconciliation* proces en hechten mensen er weinig belang aan.

Bij *restorative justice* worden de daders actief betrokken bij de wederopbouw van de samenleving en worden zij geconfronteerd met individuen die zij kwaad hebben aangedaan, in een poging om de sociale relaties te herstellen na een conflict' (Bloomfield et al. 2003). Zehr (2008:3) beschrijft het als een continuüm van antwoorden op de verschillende behoeften en geleden schade door slachtoffers. Volgens Enriqu e³⁹ zijn er vijf manieren waarop de overheid *reconciliation* probeert te bewerkstelligen door middel van *restorative justice*. Dit zijn: economische reparaties, materiele restauraties, medische hulp, psycho-sociale hulp en cultureel herstel. Het enige wat de overheid op dit moment slechts realiseert zijn de herstel betalingen. De meeste mensen die herstel betalingen ontvingen, of daar recht op hadden, waren daar niet tevreden over. Pablo⁴⁰ vertelde dat de aanvraag procedure erg lang duurt en de uiteindelijke uitbetalingen niet genoeg zijn om het verlies van een familielid te compenseren. Maria⁴¹ zei dat mensen geen economische hulp krijgen

---

36 De verkiezingen zijn gepland voor 06-09-2015

37 Informeel gesprek met Sanchez, 15-04-2015

38 Informeel gesprek met Sanchez, 28-02-2015

39 Informeel gesprek met Enriqu e, 04-03-2015

40 Gestructureerd interview met Pablo, 08-04-2015

41 Informeel gesprek met Maria, 06-04-2015

voor hun verliezen in het conflict. Grond, dieren en huizen krijgen ze niet terug en de overheid doet niets. Families “vergeten” de problemen, omdat er toch geen *justice* is. Een voorbeeld hiervan is de veroordeling van Ríos Montt die twee dagen later ongedaan gemaakt werd, zogenaamd door fouten in het proces. Op nationaal niveau is er geen *justice* en *lokaal ook niet*, volgens Maria. Degenen die geld hebben, hebben de politieke macht in handen en dorpen worden vergeten en het zwijgen opgelegd.

Arriaza en Roht-Arriaza (2008:161-162) beargumenteren dat een excuus van de partij die gezien wordt als verantwoordelijk voor het conflict, kan worden gezien als een reparatie. Excuses aanbieden is een manier om de dialoog aan te gaan met de slachtoffers uit het conflict, door te erkennen dat de dader iets verkeerd heeft gedaan. Enriqu e zegt, niet alleen dat de daders vervolgd moeten worden, maar ook dat er excuses gemaakt moeten worden. Hinan (2010) beargumenteert dat er geen *reconciliation* plaats kan vinden zolang de regering ontkent wat er gebeurt is. Excuses kunnen gezien worden als erkenning voor wat er in het conflict gebeurt is. Aan de andere kant zijn anderen zoals Maria het daar niet mee eens. Maria zei⁴² dat het haar vermoorde familieleden niet zou terugbrengen en dat excuses daarom geen waarde voor haar hebben. Zij wilde liever restoratie betalingen of psycho-sociale hulp ontvangen dan een excuus krijgen. De overheid heeft op dit moment een *reconciliation beleid*, waarbij de nadruk wordt gelegd op de intensivering van de landbouw. Enkele jaren geleden waren er volgens Enriqu e⁴³ meer activiteiten rond *reconciliation*. Zo was er in 2012, volgens hem, een festival van de vrede en een jaarkalender vol met activiteiten omtrent *reconciliation*.

Een organisatie die slachtoffers probeert te helpen is Centro de Paz Barbara Ford. Centro de Paz Barbara Ford voert geestelijk werk uit in verschillende gemeenschappen in Quich . Het centrum had na het conflict verschillende kantoren voor geestelijke gezondheidszorg in de provincie Quich . Ze hielpen mensen bij het vinden van hun familieleden met als doel het conflict psychologisch af te kunnen sluiten. Alternatieve geneeskunde leidt volgens hen tot de preventie van geweld. Ze zorgen voor de gezondheid van de gemeenschap en de boeren en willen harmonie cre ren, mensen weer in evenwicht brengen en ziekten en geweld voorkomen. Ze hebben ook programma’s waarin kansen worden geboden voor jongeren om zo economische kansen voor hen te cre ren. Veel

---

⁴²Gestructureerd interview met Maria, 09-04-2015

⁴³Informeel gesprek met Enriqu e, 04-03-2015

jongeren migreren, omdat ze geen educatie kunnen vinden en geen werk kunnen krijgen. Volgens Maria⁴⁴, een medewerkster bij Centro de Paz Barbara Ford, hebben jongeren macht, daarom moeten ze kritisch leren denken en de geschiedenis van hun land goed kennen. Jongeren hebben hun eigen gedachten en ideeën over hoe *reconciliation* zou moeten verlopen. De vredesakkoorden zorgden niet voor een reconciliation proces, het is een langzaam proces. Jongeren zijn het conflict niet begonnen, maar ze moeten wel deelnemen aan de politiek om het op te lossen.

De gemeente organiseert op dit moment geen reconciliation activiteiten meer. *Reconciliation* lijkt niet meer een prioriteit te zijn van de huidige regering. In de afgelopen jaren zijn er veel organisaties die werkten met *reconciliation* en *restorative justice* weggegaan uit Santa Cruz del Quiché zoals A House of Peace.⁴⁵ De lokale Maya bevolking kent nauwelijks nog organisaties die bijdragen aan *reconciliation* of activiteiten daar omtrent organiseren. Als ze wel organisaties kennen, zijn ze nog nooit naar een activiteit van deze organisaties geweest. Alleen de mensen die werken bij deze organisaties zoals Maria, Sanchez en Enrique zijn naar reconciliation activiteiten geweest. Binnen *restorative justice* speelt de gemeenschap een belangrijke rol. De gemeenschap heeft een verantwoordelijk om de slachtoffers van het conflict te helpen en de daders te integreren in de gemeenschap (Zehr 2003:42). Aangezien de meeste mensen geen *reconciliation* organisaties of activiteiten kennen lijken de organisaties geen grote impact te hebben op het *reconciliation* proces.

Toch zijn er ook positieve verhalen over *reconciliation* Don Sanchez⁴⁶ vertelde een verhaal over zijn huidige buurman, Noy die militair was die hem wilde doden omdat hij een gezochte guerrillero was tijdens het conflict. Don Sanchez ging in plaats van te vluchten met hem praten en zei: 'Waarom kunnen we niet praten? Ik haat jou niet maar het systeem en de overheid'. Kort daarna was er een feest in het dorp om de relaties in het dorp te verbeteren. Hij ging zingen met Noy en een andere buurman. Hierna werden ze goede vrienden. Volgens Sanchez was dit mogelijk, omdat er geen oorlog meer was. Hierdoor was het ook mogelijk om sociale activiteiten te organiseren. Dit soort sociale activiteiten hebben, volgens hem, bijgedragen aan het *reconciliation* proces. Het verhaal over Sanchez en Noy is een illustratie voor het integreren van daders en slachtoffers in de samenleving.

---

44 Informeel gesprek met Maria, 06-04-2015

45 A House of Peace <http://www.anglican.ca/news/a-house-for-peace-in-guatemala/300963/>, bezocht op 23-06-2015

46 Informeel gesprek met Sanchez, 11-03-2015

Het *restorative justice* proces zou de gemeenschap sterker moeten maken, doordat het veranderingen promoot die ervoor zorgen dat het conflict zich niet herhaalt en de verantwoordingsplicht van de daders wordt bevorderd (Zehr 2003:43). Er lijkt echter nog veel te ontbreken aan *restorative justice* binnen het *reconciliation* proces in Guatemala.

4.3 Inhoud en betekenisgeving aan het *reconciliation* proces

Het grootste gedeelte van de Maya bevolking vindt het *reconciliation* proces belangrijk. Ze zijn, echter, niet tevreden over de uitvoering van *retributive* en *restorative justice*. De Maya bevolking wil dat *retributive justice* beter wordt uitgevoerd maar doordat het nauwelijks wordt uitgevoerd geven ze er weinig betekenis aan. Door het falen van het rechtssysteem van de overheid lopen er nog steeds oorlogsmisdadigers vrij rond. Vooral met de veroordeling van ex-president Rios Montt zouden veel mensen blij zijn. Aan de andere kant heeft het Maya rechtssysteem ook zijn tekortkomingen, omdat de meeste mensen wel vinden dat zware misdaden bestraft moeten worden met gevangenisstraffen. De meeste slachtoffers van het conflict gaven aan dat ze betere herstelbetalingen willen en (betere) psycho-sociale hulp. Sommige mensen willen excuses horen voor wat er gebeurt is met de Maya bevolking tijdens het conflict. Terwijl andere slachtoffers, zoals Maria, daar geen waarde in zien, omdat het niet ongedaan maakt wat er gebeurd is tijdens het conflict.

Doordat *reconciliation* niet meer boven aan de politieke agenda staat en de Guatemalteekse overheid geld uitgeeft aan de intensivering van de landbouw in plaats van aan herstelbetalingen of *reconciliation* activiteiten lijken mensen ook weinig inhoud en betekenis te geven aan *restorative justice*. De slachtoffers gaven wel aan dat ze dingen zoals herstelbetalingen en psycho-sociale hulp belangrijk vonden maar waren ontevreden over de uitvoering van deze hulp. De huidige problemen zoals structureel geweld, corruptie, discriminatie, slecht onderwijs, structurele armoede en andere belangen van de overheid zoals het intensiveren van de landbouw in Guatemala, lijken het *reconciliation* proces verdrongen te hebben op de politieke agenda. Het risico hiervan is dat de onderliggende problemen die het conflict veroorzaakt hebben in Guatemala, zoals oneerlijke verdeling van land en discriminatie van de Maya bevolking nog steeds aanwezig zijn in de samenleving. Daarmee is ook de kans op een nieuw conflict aanwezig. Het grootste gedeelte van de Maya bevolking vond echter dat de relaties wel verbeterd zijn in vergelijking met direct na het conflict. De meeste zeiden dan ook dat het *reconciliation* proces nog niet voltooid is en dat

er nog een lange weg te gaan is. Toch schatten ze de kans op een nieuw conflict erg laag in, wat hoop geeft voor een vreedzame toekomst van Guatemala en Santa Cruz del Quiché.

Hoofdstuk 5: *Justice* en *reconciliation* volgens jongeren

Door: Anouk van der Veer

Voor het onderzoek dat ik heb verricht in Santa Cruz del Quiché heb ik zeven inheemse jongeren geïnterviewd en een jongere medewerkster van Centro de Paz Barbara Ford. In dit hoofdstuk zullen hun ideeën met betrekking tot de thema's *reconciliation* en *transitional justice* besproken worden. De eerste paragraaf gaat over hoe jongeren denken over het conflict en de gevolgen ervan. In de daarop volgende paragraaf zal worden besproken wat zij ervaren als *reconciliation* en hoe dit de manier beïnvloedt waarop deze jongeren aankijken tegen het huidige *reconciliation* proces in Guatemala. In de derde paragraaf zal ik ingaan op de definitie van *justice*, die weer van invloed is op hoe de verschillende vormen van *justice* worden ervaren. De vierde paragraaf gaat over *retributive justice* en de laatste paragraaf over *restorative justice*. In beiden paragrafen zal worden beschreven hoe jongeren denken over de vorm van *justice* die het onderwerp van de paragraaf is, en welk belang ze eraan hechten binnen hun dagelijks leven en binnen het *reconciliation* proces.

5.1 Invloed van het gewapend conflict op het dagelijks leven in Santa Cruz del Quiché

De jongeren hebben het conflict niet (bewust) meegemaakt, maar hebben twee manieren waarop ze aan informatie kunnen komen over wat er is gebeurd: door verhalen van familie en door er op school over te leren. Familie was voor bijna alle jongeren de belangrijkste bron van informatie. Iedereen heeft wel verhalen van hun ouders of grootouders gehoord. Belangrijke onderwerpen van deze verhalen waren de vele moorden die zijn gepleegd tijdens het conflict en de angst die er was. Veel jongeren hadden ook gehoord dat mensen tijdens het conflict 's avonds niet meer naar buiten konden of al vroeg binnen moesten zijn. Geen van de ouders van de jongeren heeft een oorlogstrauma doorgegeven aan hun kinderen zoals beschreven door Yehuda et al. (1998) en Kestenberg (1992). De meeste informanten hebben ook op school over het conflict geleerd. Zowel Ana (26 jaar),⁴⁷ die van beroep politieagente is, als Olivia (22 jaar), vertelde daarentegen dat er bij hen op school nooit iets over het conflict is verteld. Of kinderen over het conflict leren heeft lang niet altijd te maken met het verschil tussen publieke of particuliere scholen. Hoeveel informatie er

---

⁴⁷ Daar waar ik de jongeren voor het eerst noem, zal ik hun leeftijd noemen, daarna zal ik dit achterwegen laten. De namen zijn pseudoniemen om de privacy van de informanten te beschermen.

over het conflict aan leerlingen wordt gegeven, verschilt per school of zelfs per docent. Sofía (19 jaar) vertelde dat ze op de lagere school bijna niets over het conflict leerde. Haar oudere broer Daniel (21 jaar) daarentegen, zei dat er bij hem in de klas veel over het conflict werd gepraat. Hoewel zij beiden op dezelfde school in Santa Cruz del Quiché hebben gezeten, hebben zij dus niet evenveel over het conflict geleerd. Toch blijkt Daniel niet meer kennis over het conflict te hebben dan Sofía. Dit geldt voor meer informanten. Dat jongeren het conflict op school hebben behandeld of er van familie over hebben gehoord, betekent niet altijd dat ze er ook veel over weten. Een verklaring hiervoor is dat jongeren vooral in hun vroege tienerjaren over het conflict leerden. Dit is voor de meesten al een aantal jaren geleden. Aangezien de jongeren die ik heb gesproken zich in hun dagelijks leven niet of weinig bezighouden met het conflict, is het mogelijk dat ze dingen vergeten zijn. Het zou echter ook kunnen dat deze jongeren bepaalde dingen over het conflict nooit geleerd hebben. Cole (2007) beargumenteert immers dat, hoewel het zeer belangrijk is voor de tweede generatie om te leren over de geschiedenis van hun land, er vaak niet veel aandacht aan wordt besteed binnen *reconciliation* processen.

Hoewel niet iedereen veel weet over het conflict, hadden de meeste jongeren wel hun mening klaar over wie verantwoordelijk voor het conflict was. Alleen de dochter van Don Sanchez, Paulina (18 jaar), wist het niet goed. Verder waren de meningen sterk verdeeld. Ana, Daniel en zijn schoonzus Olivia vonden dat de guerrillagroepen de schuldige waren, terwijl Sofía, Daniel's vriendin María (18 jaar) en zijn zwager Javier (22 jaar) het gevoel hadden dat de overheid of het leger verantwoordelijk waren. Ten slotte was Carmen, die met haar 34 jaar niet meer onder de definitie van jongere valt, maar van wie ook niet gezegd kan worden dat ze het conflict bewust heeft meegemaakt, van mening dat er verschillende belangen waren. In vergelijking met de andere informanten, wist ze veel over het conflict te vertellen, omdat zij werkt bij een organisatie die zich bezighoudt met *reconciliation*. Haar antwoord komt overeen met de meeste conflicttheorieën. Hoewel de aanleiding volgens Woodward (2008:127-142) de militaire coup in 1954 was, kan de overheid niet als enige verantwoordelijk worden gehouden. De guerrilla organisaties kwamen immers in opstand tegen deze nieuwe regering.

De gevolgen van het conflict in de naoorlogse periode zoals die zijn beschreven in de theorie, zijn voor veel van mijn informanten minder duidelijk zichtbaar. De meesten koppelen maar enkele problemen uit de huidige samenleving aan het conflict. Volgens

Olivia, Daniel en Sofía zijn er nog problemen rond de mensen die familieleden zijn kwijtgeraakt in het conflict. Deze mensen willen weten wat er is gebeurd met hun familieleden en eisen vaak een bepaalde vorm van compensatie zoals reparatiebetalingen. Daniel noemde ook weeskinderen, die "hebben veel economische problemen, want ze hebben geen ouders."⁴⁸ Alleen Javier, Paulina, en Carmen noemden het vele geweld en hoge criminaliteitscijfer in Guatemala als een probleem dat zijn wortels heeft in het conflict. Sofía merkte eveneens dat er veel geweld in Guatemala is, maar bracht dit niet in verband met het conflict. De andere jongeren praatten niet of nauwelijks over het onderwerp of waren van mening dat het geweld is afgenomen in de samenleving. Olivia zei bijvoorbeeld: "eerder was er meer geweld en werden er meer mensen vermoord."⁴⁹ Sofía en Daniel hadden ook het idee dat er nu veel minder moorden worden gepleegd dan tijdens het conflict. Daniel stelde zelfs: "Het vredesverdrag is getekend in 1996. Dus sinds ze een vredesverdrag in het leven hebben geroepen, gaan mensen niet meer vechten, noch martelen, niets meer."⁵⁰ Zowel de Guatemalteekse media als verschillende onderzoeken van de Verenigde Naties, zoals de Global Study on Homicide⁵¹, vertellen een ander verhaal. De zesduizend moorden die in 2012 werden gepleegd⁵², overstijgen het gemiddelde aantal moorden per jaar tijdens het conflict, dat op ongeveer 5.500 lag. De kranten staan iedere dag opnieuw vol met verhalen over geweld en criminaliteit. Door de kleine hoeveelheid informanten en het feit dat vijf van hen uit dezelfde familie komen, zijn de meningen van mijn informanten niet representatief voor de gehele jongere generatie in Santa Cruz del Quiché. Het is echter wel opvallend dat er jongeren zijn die de hoeveelheid geweld in Guatemala zo onderschatten.

In tegenstelling tot het benoemen van de verantwoordelijke van het conflict, is niet iedereen even zeker over de verantwoordelijke voor de door hen genoemde problemen die uit het conflict voortkomen. Ana en Sofía wisten het niet, en Olivia dacht dat beiden partijen verantwoordelijk zijn. Alleen Daniel en Javier wisten zeker dat het de schuld is van de overheid. Javier zei hierover: "Ik heb het gevoel dat het de schuld is van de overheid. Want zij zouden iets moeten doen, ik weet het niet, zorgen voor meer werk om het land

---

⁴⁸ Semigestructureerd interview met Daniel, 30-03-2015

⁴⁹ Semigestructureerd interview met Olivia, 16-03-2015

⁵⁰ Semigestructureerd interview met Daniel, 30-03-2015

⁵¹ <https://www.unodc.org/gsh/en/index.html>, bezocht op 29 mei 2015

⁵² http://www.huffingtonpost.com/2014/04/10/worlds-highest-murder-rates_n_5125188.html, bezocht op 29 mei 2015

omhoog te helpen, iets doen.”⁵³ Hij vond dus dat de overheid als verantwoordelijke, de problemen in de samenleving ook zou moeten oplossen.

De gruwelijkheden uit het conflict bestaan dus voor het grootste deel van de inheemse jongeren in Santa Cruz del Quiché uit verhalen van familieleden en docenten. Het conflict heeft hierdoor geen impact op het huidige leven van de jongere generatie. Wel hebben vijf informanten het idee dat het conflict een indirecte invloed op hen heeft. Ze vonden het lastig om uit te leggen op welke manier precies, maar Sofía antwoordde als volgt: “als ik later moeder wordt, vertel ik mijn kinderen ook over hoe het vroeger was om in Guatemala te leven en wat er is gebeurd. Zodat zij het zich ook herinneren, zodat zij weten hoe het leven toen was en hoe het conflict was.”⁵⁴ Zij beschouwde het dus als belangrijk dat ook haar toekomstige kinderen de geschiedenis van Guatemala kennen.

5.2 Het *reconciliation* proces door de ogen van jongeren

Voordat iets gezegd kan worden over hoe er inhoud wordt gegeven aan *reconciliation* processen, is het belangrijk om te weten hoe jongeren de term *reconciliation* definiëren. De jongeren in Santa Cruz del Quiché definiëren *reconciliation* namelijk op verschillende, andere manieren dan wij deze term voor dit onderzoek hebben gedefinieerd. María gaf bijvoorbeeld de definitie “in vrede samenleven”⁵⁵ en Javier definieerde de term als “wanneer twee partijen tot een gezamenlijk akkoord komen om beiden in vrede te leven.”⁵⁶ Volgens Sofía is *reconciliation* “een groep mensen die gelukkig en in harmonie zijn terwijl er geen rivaliteit en problemen meer zijn.”⁵⁷ Carmen ten slotte, noemde verschillende elementen die het naar haar idee mogelijk maken voor de verschillende gemeenschappen om in vrede samen te leven: “justice uitvoeren, de wetten toepassen, ontwikkeling in de gemeenschappen en structurele problemen aanpakken.”⁵⁸ Ana was de enige informant die de term niet kende. In tegenstelling tot hoe het begrip is gedefinieerd in het theoretisch kader, werd *reconciliation* dus niet gekoppeld aan relaties verbeteren. De term werd door de meeste jongeren eerder in verband gebracht met vrede of harmonie. Volgens Skaar (2013:65) kunnen de definities van *reconciliation* op een schaal gezet worden van “dikke” naar “dunne” opvattingen. Bij de “dunne” opvatting van *reconciliation* wordt de term

---

⁵³ Semigestructureerd interview met Javier, 06-04-2015

⁵⁴ Semigestructureerd interview met Sofía, 09-04-2015

⁵⁵ Semigestructureerd interview met María, 02-04-2015

⁵⁶ Semigestructureerd interview met Javier, 06-04-2015

⁵⁷ Semigestructureerd interview met Sofía, 09-04-2015

⁵⁸ Semigestructureerd interview met Carmen, 07-04-2015

opgevat als “simpelweg in staat zijn om samen te leven”, terwijl bij de “dikkere” opvattingen *reconciliation* in verband kan worden gebracht met elementen als vergeving, *justice*, harmonie of wederzijds herstel. Op deze schaal staat de meeste definitie van de jongeren dus meer richting de “dunne” zijde dan de definitie die wij zelf hebben geformuleerd.

Door verschillen in de wijzen waarop *reconciliation* gedefinieerd wordt, bestaan er ook verschillende ideeën over het *reconciliation* proces in Guatemala. Een deel van mijn informanten had het idee dat er nog geen *reconciliation* heeft plaatsgevonden. María zei bijvoorbeeld dat “er verondersteld wordt dat er al vrede is, maar ik denk niet dat het er is.”⁵⁹ Carmen vertelde dat er nog te veel problemen zijn in Guatemala: “Het gat tussen arm en rijk in het land is heel groot. [...] Nog steeds, na bijna twintig jaar na het tekenen van het vredesakkoord. De structurele problemen blijven: gezondheidsproblemen, educatieproblemen en werkgelegenheid die er niet is.”⁶⁰ Deze problemen moeten volgens Carmen opgelost worden om daadwerkelijk in vrede te kunnen leven. Er waren echter ook jongeren die vrij positief over het *reconciliation* proces waren. Paulina dacht dat het *reconciliation* proces nog aan de gang is, maar ondanks de problemen zag ze wel tekenen van *reconciliation* in de samenleving. De relaties tussen mensen zijn volgens haar verbeterd met hulp van verschillende organisaties in Guatemala. Vier informanten hadden wel het gevoel dat er al *reconciliation* heeft plaatsgevonden. Javier legde uit waarom: “Want ik heb geen enkele groep gezien die zich tegen de overheid, of tegen het leger organiseert. Ik heb niets gezien zoals dat, zoals het voorbereiden met wapens. Op gewelddadige wijze in ieder geval niet.”⁶¹ De antwoorden van mijn informanten zijn opnieuw niet representatief voor de jongeren in Santa Cruz del Quiché, maar het is wel opmerkelijk dat de helft van mijn informanten het gevoel heeft dat er een vorm *reconciliation* is in Guatemala. Toch merkten de meerderheid van de jongeren wel spanningen op tussen verschillende groepen in de Guatemalteekse samenleving. Olivia vertelde bijvoorbeeld dat ze spanningen zag tussen boeren en bedrijven die hun land willen afnemen. Javier zei dat er spanningen bestaan tussen verschillende bendes. María merkte wantrouwen op jegens Katholieke priesters, want zij hebben guerrilla groepen gesteund tijdens het conflict. Zowel Olivia als Javier brachten deze spanningen echter niet in verband met *reconciliation*. Beiden associeerden

---

⁵⁹ Semigestructureerd interview met María, 02-04-2015

⁶⁰ Semigestructureerd interview met Carmen, 07-04-2015

⁶¹ Semigestructureerd interview met Javier, 06-04-2015

reconciliation met vrede, en aangezien dat er officieel is in Guatemala, dachten ze niet dat de spanningen er op zouden kunnen wijzen dat er nog steeds een *reconciliation* proces aan de gang is.

De meeste jongeren in Santa Cruz del Quiché die ik heb gesproken, hebben geen duidelijk ideeën over hoe *reconciliation* tot stand komt. Dit komt waarschijnlijk, omdat zij als de tweede generatie niet persoonlijk betrokken zijn bij *reconciliation* processen. Carmen houdt zich wel dagelijks met *reconciliation* bezig, en is wat ouder dan de andere informanten, en kon om deze redenen wel veel over het *reconciliation* proces in Guatemala te vertellen. Zij en Paulina waren de enige die aangaven ook met andere mensen dan met mij over *reconciliation* te praten. Bijna alle informanten vonden het lastig om organisaties of activiteiten in Santa Cruz del Quiché te noemen die helpen om de relaties tussen groepen mensen te verbeteren. Daniel, María en Javier wisten geen organisaties en activiteiten te noemen. Drie jongeren noemden de mensenrechtenorganisatie in Santa Cruz del Quiché en een aantal wisten dat er ook een organisatie voor de rechten van inheemse vrouw in hun stad zit. Opvallend genoeg zeggen deze twee organisaties zelf, zich niet bezig te houden met *reconciliation*, maar alleen met mensenrechten. Ook ik merkte dat er in Santa Cruz del Quiché maar weinig organisaties zijn die *reconciliation* op gemeenschapsniveau stimuleren. Volgens Bloomfield (2006:27) zouden er bij *reconciliation* op dit niveau initiatieven vanuit de samenleving aangemoedigd worden buiten staatsinstellingen om. Eigenlijk zijn Centro de Paz Barbara Ford en Nacional Programa de Resarcimiento de enige organisaties die zich nog op deze manier bezighouden met *reconciliation*, en niet meer zo actief als vlak na het conflict. Carmen vertelde dat verschillende initiatieven die *reconciliation* stimuleerden in Guatemala vlak na het vredesverdrag veel geld ontvingen van bedrijven, maar nu niet meer "want de conflicten in Afrika zijn veel ernstiger, alle bedrijven zijn druk in andere landen."⁶² Volgens haar gaat het geld en de tijd die eerst werd besteed aan Guatemala, dus nu naar andere landen. De sluiting van de Nederlandse ambassade in 2013 lijkt dit ook te bevestigen.⁶³ Activiteiten in Santa Cruz del Quiché die de relaties tussen groepen mensen verbeteren, lijken er ook nauwelijks te zijn. Alleen Olivia en Sofía wisten activiteiten te noemen. "Er zijn activiteiten die deze instituties organiseren. In het park zijn activiteiten om het conflict te herinneren, wanneer er vrede kwam en reparatiebetalingen voor de

---

⁶² Semigestructureerd interview met Carmen, 07-04-2015

⁶³<http://www.euraxess.nl/employers/nieuwsflits/alle-nieuwsflitsen/sluiting-nederlandse-ambassades-en-consulaten-een-update>, bezocht op 17-06-2015

personen,”⁶⁴ vertelde Olivia. Zij en andere informanten die organisaties of activiteiten konden noemen, waren daar meestal positief over.

Om een *reconciliation* proces effectief te laten zijn, moeten er volgens Bloomfield (2006:25-28) zowel op gemeenschapsniveau als op nationaal niveau initiatieven zijn. De meningen verschillen over in hoeverre de staat *reconciliation* stimuleert. Alleen Ana weet niets over het beleid van de overheid te vertellen. Volgens de helft van de jongeren heeft de overheid op dit moment geen beleid met betrekking tot *reconciliation*. Ieder van hen vond dat daar iets aan zou moeten veranderen. Anderen hadden wel het idee dat de overheid initiatieven neemt of heeft genomen binnen het *reconciliation* proces. Volgens zowel Daniel als Olivia heeft de overheid verschillende organisaties gecreëerd. Olivia zei dat de overheid ook mensen aanstuurt om activiteiten te organiseren en mensen te helpen, en daarnaast dacht Daniel dat de overheid meer veiligheid heeft gecreëerd. María suggereerde dat de overheid geld geeft aan mensen. Zowel de jongeren die denken dat de overheid niets doet als degenen die wel activiteiten weten op te noemen, vonden het belangrijk dat de overheid helpt om de relaties tussen mensen te verbeteren. Een deel van hen is dus al redelijk tevreden met het huidige beleid van de overheid, maar veel jongeren vinden dat het verbeterd zou moeten worden. Vooral rond het nakomen van beloftes werd regelmatig opgemerkt dat de overheid vaak niet doet wat zij belooft.

5.3 De betekenis van *justice* volgens jongeren

Net als *reconciliation* wordt ook de term *justice* door mijn informanten uit Santa Cruz del Quiché op verschillende manieren gedefinieerd. Carmen definieerde de term bijvoorbeeld als: “de toepassing van de wetten op correcte en eerlijke wijze.”⁶⁵ Net als Javier en Paulina, werd *justice* door haar in verband gebracht met eerlijkheid. Dit komt het meest overeen met theorie, waarin *justice* werd beschreven als morele eerlijkheid. Ana gaf een heel andere definitie: “de wet die wordt toegepast in Guatemala wanneer mensen opzettelijk een fout maken en hun straf.”⁶⁶ Olivia verbond *justice* ook met het straffen van mensen. Door deze twee jongeren werd *justice* dus opgevat als *retributive justice*. Daniel daarentegen

---

⁶⁴ Semigestructureerd interview met Olivia, 16-03-2015

⁶⁵ Semigestructureerd interview met Carmen, 07-04-2015

⁶⁶ Semigestructureerd interview met Ana, 25-03-2015

definieerde *justice* als: "dat dingen gelijk zijn voor iedereen en respect hebben voor de rechten van iedereen"⁶⁷. Daniel en ook Sofía en María verbonden de term met gelijkheid.

Mijn informanten maakten in eerste instantie dus geen onderscheid tussen de twee verschillende vormen van *justice*. Zij hebben in de interviews ook geen gebruik gemaakt van de termen *retributive* en *restorative justice*. Ik heb hun ideeën over deze twee vormen van *justice* dus afgeleid uit hun antwoorden. De meerderheid van de informanten bleek beide vormen van *justice* als belangrijk te ervaren.

5.4 De rol en het effect van *retributive justice* volgens jongeren

De nadruk in bijna alle interviews lag op de rol van *retributive justice*. Voor alle jongeren die ik heb gesproken, was straf een belangrijk onderdeel van het *justice* proces na het conflict. Als ik vroeg wat er zou moeten gebeuren met de daders uit het conflict, zeiden alle jongeren dat ze een vorm van straf zouden moeten krijgen. Javier vond zelfs dat ze de doodstraf verdienen. Iedereen was dus van mening dat de daders zouden moeten boeten voor wat ze hebben gedaan. De toepassing van *justice* na het conflict werd belangrijk gevonden. Doordat de jongeren echter het conflict niet (bewust) hebben meegemaakt, vonden de meesten van hen dit een lastig onderwerp, en was hun kennis over de rol van *justice* binnen het *reconciliation* proces in veel gevallen beperkt. Daarom heb ik ook met hen gepraat over mogelijke situaties in hun eigen leven waarin *justice* van toepassing zou kunnen zijn. Ik heb een aantal van hen gevraagd wat ze zouden doen als hun portemonnee gestolen zou worden met veel geld erin, en vervolgens wat ze zouden doen als iemand een familielid van hen zou vermoorden. Naast antwoorden die betrekking hadden op *restorative justice*, de vorm van *justice* die in de volgende paragraaf behandeld zal worden, waren de antwoorden betreffende *retributive justice* divers. Javier vond bijvoorbeeld in de eerste casus dat de dief naar de gevangenis moest, in de tweede casus moest de moordenaar volgens hem de doodstraf krijgen. María vond dat de dief in zo een geval "een straf [zou moeten] krijgen die eerlijk is, zodat hij leert om niet te stelen."⁶⁸ Volgens Sofía moet de moordenaar van een van haar familieleden "de passende straf die wordt gegeven in het vonnis"⁶⁹ krijgen. In situaties buiten het conflict werd de nadruk dus niet altijd gelegd op het

---

⁶⁷ Semigestructureerd interview met Daniel, 30-03-2015

⁶⁸ Semigestructureerd interview met Sofía, 09-04-2015

⁶⁹ Semigestructureerd interview met María, 02-04-2015

bestrafen van de daders, maar zoals Armstrong (2014) beschrijft, werd het ook belangrijk gevonden dat deze straf in verhouding staat tot de misdaad.

Om daders gestraft te krijgen, bleek iedere informant gebruik te maken van het rechtssysteem van de Guatemalteekse staat. Wat onder het rechtssysteem verstaan werd, verschilde per informant. Volgens zowel Ana als Daniel is dit het orgaan dat *justice* uitvoert. Javier, Sofía en Carmen zeiden echter dat het rechtssysteem de verantwoordelijke over de wetten is. Volgens Olivia is het een institutie "waar mensen vechten voor mensen die schade hebben toegebracht."⁷⁰ Paulina sloot zich hierbij aan en dacht bij het rechtssysteem met name aan rechters die helpen problemen op te lossen. Het tweede rechtssysteem, dat bestaat uit lokale inheemse rechtbanken (Sieder 2011), werd door niemand genoemd. Hoewel dit inheemse rechtssysteem wel aanwezig is in Santa Cruz del Quiché, lijkt het bij de jongeren die ik heb gesproken niet hun eerste keuze om problemen op te lossen. Voor Paulina ook niet, wiens vader, Don Sanchez, leider is van het lokale Maya rechtssysteem in Santa Cruz del Quiché.

Alle jongeren zeiden dat ze naar de politie of naar een rechtbank zouden gaan. Opvallend genoeg vond de meerderheid van mijn informanten tegelijkertijd dat het huidige rechtssysteem niet altijd effectief is. Toen ik Sofía bijvoorbeeld vroeg wat ze zou doen als haar portemonnee gestolen zou worden, antwoordde zij: "Ik denk dat ik hulp vraag aan de autoriteiten, maar ik denk dat ze me niet zouden helpen."⁷¹ Sofía heeft haar vertrouwen in het rechtssysteem verloren door corruptie. Volgens Carmen is het niveau van corruptie zeer hoog in het hele rechtssysteem, waardoor mensen gaan twijfelen aan het systeem. Anderen hebben ook het idee dat het rechtssysteem om deze reden niet altijd goed werkt. Javier vertelde: "Hier kunnen de mensen die geld hebben alles doen wat ze willen met de wet. Dus als je geld hebt, als je betaald, ben je vrij van het probleem. Heb je geen geld, dat ga je naar de gevangenis."⁷² Volgens hem is machtsmisbruik en omkoperij dus een groot probleem in Guatemala. Door Wirken (2011) wordt geschreven dat dit ook is geconcludeerd in rapporten van de Comisión Internacional Contra la Impunidad en Guatemala (CICIG), een commissie tegen straffeloosheid in Guatemala die in 2007 is opgericht door de Verenigde Naties. Niet alle informanten denken er echter zo over. Zowel Ana als María hebben het idee dat het rechtssysteem van Guatemala in de meeste gevallen wel effectief is. Een aantal

---

⁷⁰ Semigestructureerd interview met Olivia, 16-03-2015

⁷¹ Semigestructureerd interview met Sofía, 09-04-2015

⁷² Semigestructureerd interview met Javier, 06-04-2015

informanten die wel merkten dat er corruptie is, waren soms toch vrij positief over het rechtssysteem. Als ik de jongeren vraag wie er verantwoordelijk is voor *justice*, en wiens schuld het dus is als het niet wordt uitgevoerd, antwoordde de helft dat dit de overheid is. Ana hield het rechtssysteem zelf verantwoordelijk en Javier de wetgevende macht. Paulina vond dat alle mensen in de samenleving verantwoordelijk zijn voor uitvoering van *justice*. Carmen was het daar deels mee eens, zij vond dat zowel het rechtssysteem als de samenleving verantwoordelijkheid dragen.

In de theorie wordt beschreven dat *retributive justice* zowel negatieve als positieve effecten kan hebben binnen het *reconciliation* proces. De jongeren die ik heb gesproken zagen voornamelijk de positieve effecten van *retributive justice*. Over het algemeen waren ze van mening dat als het rechtssysteem van Guatemala goed zou werken, het straffen van mensen effectief zou zijn. Javier zei bijvoorbeeld: "Als personen bang zijn, brengen ze geen schade toe. Ik heb geluisterd naar het commentaar van bendeleden, die zeggen: 'Het maakt met niet uit, ik vermoord iemand, daar [in de gevangenis] slaap en eet ik vijf jaar, daarna ga ik weg'."⁷³ Volgens hem zouden mensen dus minder snel een misdaad plegen, als ze weten dat ze streng gestraft worden. Fletcher & Weinstein (2002:592) beschreven dit ook als een mogelijk effect van *retributive justice*. Verder vond Daniel het belangrijk dat mensen gestraft worden omdat "we respect moeten hebben voor de autoriteiten en hun wetten."⁷⁴ Net als Wilson (2003) beargumenteert, heeft Daniel dus het idee dat *retributive justice* de staat legitimiteit geeft. Ten slotte stelde Ana dat deze vorm van *justice* voorkomt dat mensen het recht in eigen handen nemen. Dit komt eveneens in het theoretisch kader naar voren. Wilson (2003:382) beschrijft hoe een slechte uitvoering van *retributive justice* ervoor kan zorgen dat slachtoffers zelf wraak op de daders gaan nemen.

5.5 De rol en het effect van *restorative justice* volgens jongeren

De meeste jongeren hadden dus vooral ideeën over hoe de daders behandeld zouden moeten worden tijdens het *justice* proces. Over *restorative justice* wisten ze minder te vertellen. Toch bleken een aantal van de jongeren het belangrijk te vinden dat ook deze vorm van *justice* een rol speelt in het *reconciliation* proces. Als zij erover praten, maakten ze onderscheid tussen *restorative justice* waarbij er contact is tussen slachtoffers en daders en *restorative justice* waarbij slachtoffers de belangrijkste rol spelen.

---

⁷³ Semigestructureerd interview met Javier, 06-04-2015

⁷⁴ Semigestructureerd interview met Daniel, 30-03-2015

Sofía vertelde bijvoorbeeld: "Ik denk dat men zou moeten praten met de mensen, gesprekken waarin wordt uitgelegd dat niemand beter is, dat iedereen dezelfde capaciteiten heeft. Niet iedereen heeft dezelfde kansen, maar iedereen is in staat iets te bereiken."⁷⁵ Volgens haar zou dit zorgen voor een betere relatie tussen de verschillende groepen in de samenleving, en dus een positieve invloed op het *reconciliation* proces hebben. Ana, Daniel en Carmen zeiden ook dat het belangrijk is dat verschillende groepen, zoals slachtoffers en daders uit het conflict, met elkaar in gesprek gaan. Daniel dacht dat dit zou helpen om vijandige gevoelens te verminderen. Javier legde uit dat hij in het geval van een ruzie met een bekende er ook voor zou kiezen om met deze persoon te praten, maar in veel andere gevallen zouden de daders volgens hem simpelweg een straf moeten krijgen, ongeacht de reden waarom ze gedaan hebben wat ze hebben gedaan. Meer informanten dachten er zo over. Toen ik Sofía vroeg wat er zou moeten gebeuren met de daders uit het conflict, was ze niet van mening dat er met hen gepraat moest worden, maar in andere gevallen juist wel. Uit de antwoorden van mijn informanten blijkt dus, dat als de misdaad ernstiger is, zij minder snel geneigd zijn om een vorm van restorative justice te suggereren waarbij de dader een actieve rol speelt in het verbeteren van de relatie met het slachtoffer. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat bij *restorative justice* meestal erkend moet worden dat de dader eveneens schade is toegebracht (Zehr 2003:42). Dit is makkelijker als de misdaad minder ernstig is. Het is echter ook mogelijk dat een deel van de jongeren niet beseft dat de dader eveneens een slachtoffer kan zijn. Vooral als zij over het conflict praten, maken ze een duidelijke scheiding tussen daders slachtoffers.

Een andere vorm van reparatie waarin de dader een actieve rol speelt, is excuus aanbieden. Hornsey & Philpot (2008:159) beargumenteren dat een excuus meestal niet veel effect heeft, maar wel beter is dan helemaal geen excuus. In de interviews verschilden de ideeën van mijn informanten over het excuus dat de overheid heeft aangeboden aan de Maya's. De meeste jongeren zeiden zich vooral triest te voelen of helemaal niets te voelen toen ze het excuus hoorden. Alleen Daniel en María vonden het goed en belangrijk dat de overheid haar excuus heeft aangeboden. Javier en Ana dachten niet dat het excuus iets waard was. Ana vertelde waarom: "Het zijn alleen maar woorden, het komt niet uit het

---

⁷⁵ Semigestructureerd interview met Sofía, 09-04-2015

hart.”⁷⁶ Volgens Carmen was het zeker een positieve houding, maar zal het niet alle problemen oplossen die het land nog heeft.

Reparatiebetalingen is een vorm van *restorative justice* waarbij het slachtoffer de belangrijkste rol speelt, en de dader niet of nauwelijks betrokken wordt. Niet al mijn informanten wisten wat reparatiebetalingen zijn. Maar als ik hen uitlegde dat dit geld was dat mensen ontvangen als een van hun directe familieleden is vermoord tijdens het conflict, dachten zij dat dit een positief effect zou hebben op het *reconciliation* proces. Alleen Sofia en Carmen maakten kanttekeningen. De tante van Sofia heeft reparatiebetalingen ontvangen voor haar man. Sofia vertelde dat het bedrag wat haar tante had ontvangen te laag was. Zij vond, zoals ook door Viaene (2009:12-15) wordt beargumenteerd, dat alleen economische reparatie op zichzelf niet bevredigend waren. Carmen was ook van mening dat reparatiebetalingen moeilijkheden met zich mee kunnen brengen: “Want hoe zeg je of deze persoon slachtoffer was of slachtoffers heeft gemaakt.”⁷⁷ Zij suggereert dus dat het lastig te bepalen is wie wel en wie geen reparatiebetalingen mag ontvangen.

Hoewel door de jongere generatie de nadruk wordt gelegd op *retributive justice* wordt *restorative justice* door de meesten dus ook belangrijk gevonden om slachtoffers te helpen en de relatie tussen daders en slachtoffers te verbeteren.

---

⁷⁶ Semigestructureerd interview met Ana, 25-03-2015

⁷⁷ Semigestructureerd interview met Carmen, 07-04-2015

Hoofdstuk 6: Discussie & Conclusie

Het doel van dit onderzoek was de verschillen en overeenkomsten tussen de oudere en jongere generatie te analyseren met betrekking tot de manier waarop zij inhoud en betekenis geven aan *retributive* en *restorative justice* binnen het *reconciliation* proces. In dit hoofdstuk zullen de belangrijkste resultaten uit de twee empirische hoofdstukken naast elkaar worden gelegd en met elkaar worden vergeleken. Ten slotte zal er antwoord gegeven worden op de onderzoeksvraag:

“Op welke manieren geeft de Maya bevolking in Santa Cruz del Quiché in Guatemala inhoud en betekenis aan *retributive* en *restorative justice* tijdens het *reconciliation* proces?”

6.1 Huidige situatie in Guatemala

De meerderheid van de jongeren uit Santa Cruz del Quiché had het gevoel dat de algemene situatie in Guatemala is verbeterd na het conflict. Een aantal van hen zien nog wel gevolgen van het conflict in de huidige samenleving, zoals problemen rond mensen die familieleden zijn kwijtgeraakt in het conflict en een hoog criminaliteitscijfer. De meerderheid denkt echter dat er op dit moment minder moorden worden gepleegd en er minder geweld is dan tijdens het conflict. Zoals werd geschreven in het vorige hoofdstuk is het gemiddeld aantal doden per jaar inmiddels juist hoger dan tijdens het conflict. Dat er door veel jongeren vrij positief naar de huidige situatie in Guatemala wordt gekeken, komt waarschijnlijk doordat deze jongeren de tweede generatie zijn. Wat ze over het conflict weten hebben de jongeren gehoord van familie of op school. Wat en hoeveel zij op school over het conflict hebben gehoord, verschilt sterk per persoon. De meerderheid zegt op school over het conflict geleerd te hebben. De meeste jongeren geven ook aan dat hun ouders of grootouders hen veel over het conflict hebben verteld. Desondanks blijkt uit de interviews dat de meeste jongeren niet zoveel kennis over het conflict en de gevolgen ervan hebben. Sommigen zeggen dat het conflict via hun ouders wel een bepaalde impact op hun leven heeft gehad. Geen van de jonge informanten lijkt trauma's van hun ouders overgenomen te hebben zoals beschreven door Yehuda et al. (1998) en Kestenberg (1992). Ondanks dat de jongere generatie geen trauma's heeft overgenomen, was er na en tijdens het conflict veel angst

onder de oudere generatie van de Maya bevolking in Santa Cruz del Quiché. Hele gezinnen waren uitgeroeid, veel mensen waren gevlucht en mensen waren bang dat het leger terug zou komen. De gevolgen op persoonlijk niveau waren onder andere onzekerheid over wat er met verdwenen familieleden gebeurd was, maar er waren ook grotere problemen op het niveau van de samenleving. Afgezien van de angst die er heerste, heeft het conflict ook invloed gehad op de Maya cultuur, die tijdens het conflict onderdrukt werd. Verder was en is er nog steeds veel geweld aanwezig in de samenleving door de slechte ontwapening van gewapende groepen. Sommige informanten zeiden dat de afspraken in de vredesakkoorden nog niet voltooid zijn. Er vindt ook nog steeds discriminatie plaats tegenover de Maya bevolking, al is dit nu minder erg dan tijdens het conflict. De oorzaken van het conflict, zoals oneerlijke verdeling van land en discriminatie zijn, volgens de informanten, nog steeds aanwezig in de Guatemalteekse maatschappij. De oudere generatie is minder positief over de huidige situatie van de samenleving dan de jongere generatie lijkt te zijn, want de ouderen zien duidelijker de gevolgen van het conflict in de samenleving.

6.2 Retributive justice

De meeste jongeren leggen de nadruk op *retributive justice*. Iedereen van hen vindt dat de daders uit het conflict gestraft moeten worden. Ondanks de weinige kennis die veel jongeren hebben van het *reconciliation* proces, vinden ze het belangrijk dat er *justice* wordt uitgevoerd na het conflict. Ze zijn van mening dat dit een positief effect op de samenleving zou hebben. Een van de jongeren had bijvoorbeeld het idee dat strenge straffen mensen zouden afschrikken om (meer) misdaden te plegen. Een ander dacht dat het straffen van misdadigers zou zorgen voor meer respect voor de staat.

De oudere generatie vindt *retributive justice* ook belangrijk, maar het ligt eraan wat voor misdaad er heeft plaatsgevonden. Als er iemand vermoord of verkracht is, vindt de oudere generatie vaak dat deze persoon gestraft moet worden door het rechtssysteem van de overheid. Ze zien het straffen van misdadigers, dan ook als een taak van de overheid. Als het rechtssysteem van de overheid faalt in het uitvoeren van *justice* kan het zijn dat men zelf de macht in handen neemt. Zo vertelde Theresa⁷⁸ over een man die iemand vermoord had op de markt van Santa Cruz del Quiché en vervolgens gelyncht werd door een woedende

---

⁷⁸ Informeel gesprek met Doña Theresa, 10-03-2015

menigte. Volgens de oudere generatie ontbreekt er nog *retributive justice* binnen het *reconciliation* proces. *Retributive justice* wordt volgens hen niet goed uitgevoerd door de overheid. Volgens Wilson (2003) zou *retributive justice* de staat legitimiteit geven en daarmee het vertrouwen in de overheid verbeteren, na het conflict. Echter heeft het grootste gedeelte van de Maya bevolking erg weinig vertrouwen in de overheid.

Een deel van de jonge generatie is meer tevreden over het beleid van de overheid en het rechtssysteem van de staat dan de oudere generatie. Niet alle jongeren lijken echter genoeg van het onderwerp af te weten om te kunnen aangeven of er iets mis is. Anderen zijn van mening dat de overheid wel degelijk haar best doet. Onder veel jongeren in Santa Cruz del Quiché bestaat echter ook het idee dat de overheid meer zou kunnen doen om de samenleving te helpen en het *reconciliation* proces te stimuleren. Alle jongeren uit het onderzoek zeggen gebruik te maken van het rechtssysteem van de staat als ze beroofd zouden worden of iemand een van hun familieleden zou vermoorden. Tegelijkertijd geeft ruim de helft van hen aan dat dit rechtssysteem niet altijd effectief is.

Er werd meestal erg negatief gereageerd op de vraag of er veranderingen zouden plaatsvinden als er een andere politieke partij aan de macht zou komen. Beide generaties van de Maya bevolking willen dus graag veroordelingen zien van misdadigers, maar dit gebeurt nauwelijks. Er is onlangs naar buiten gekomen dat de vicepresident van Guatemala Roxanne Baldetti betrokken was bij een groot corruptie schandaal. Als antwoord hierop heeft de premier Otto Pérez Molina veertien hoge ambtenaren die aan het corruptie schandaal gelinkt waren uit hun ambt gezet⁷⁹. Het kan dus zijn dat hierdoor hun visie positiever geworden is, echter is het nog niet duidelijk of deze ambtenaren echt veroordeeld gaan worden. Het blijkt dus dat de visie op *retributive justice* verschilt tussen de oudere en jongere generatie. De jongere generatie is over het algemeen positiever over het beleid van de overheid omtrent *retributive justice* en *reconciliation*. Terwijl de oudere generatie hier vaak negatief over is. Maar beiden hebben over het algemeen het idee dat de uitvoering van *retributive justice* verbeterd zou kunnen worden.

6.3 Restorative justice

Zoals eerder aangegeven zijn er twee rechtssystemen in Guatemala: het rechtssysteem van de overheid en het rechtssysteem van de Maya bevolking. In het rechtssysteem van de

---

⁷⁹<http://www.theguardian.com/world/2015/may/21/guatemala-president-fires-ministers-corruption-scandal>, bezocht op 10-06-2015

Maya bevolking staat de harmonie van de samenleving centraal. Als iemand een misdaad begaat, heeft dat een negatieve invloed op de harmonie in de samenleving. De harmonie in de samenleving moet teruggebracht worden door het straffen van de misdadiger. Deze straffen wijken echter af van de straffen van het rechtssysteem van de overheid. Zo worden misdadigers niet naar de gevangenis gestuurd, maar is het rechtssysteem meer gefocust op het terugbrengen van de misdadiger in de samenleving. Dit rechtssysteem vertoont veel overeenkomsten met *restorative justice*, waarbij de daders betrokken worden in de wederopbouw van de samenleving en geconfronteerd worden met de individuen die zij kwaad hebben aangedaan (Bloomfield et al. 2003). Volgens enkele ouderen staan de wetten van de overheid niet in overeenstemming met de Maya cultuur, waardoor ze niet effectief zijn voor deze groep mensen. De oudere generatie hecht, echter wel waarde aan bepaalde onderdelen van *restorative justice* vanuit de overheid, zoals herstelbetalingen en psycho-sociale hulp, ook al vinden ze dat *restorative justice* vanuit de overheid slecht wordt uitgevoerd.

De meeste jongeren kunnen weinig vertellen over *restorative justice*. Een deel van de jongere generatie vindt het echter ook een belangrijke vorm van *justice*. Over herstelbetalingen waren de meesten positief. Sofia was één van de weinige die negatiever was. Zij vertelde dat het bedrag maar laag is en er daarnaast meer hulp van de overheid nodig is. Daarnaast werd door jongeren aangegeven dat gesprekken tussen daders en slachtoffers een goede manier zijn om problemen op te lossen.

De meeste informanten uit beide generaties legden namelijk vooral de nadruk op *retributive justice* en strafrechtelijke vervolgingen. Zo zouden veel mensen blij zijn om Ríos Montt veroordeeld te zien. De mensen uit de oudere generatie die zelf slachtoffer waren van het conflict legden juist de nadruk op herstelbetalingen en psycho-sociale hulp. Ze vinden echter dat de hulp vaak niet goed wordt uitgevoerd. Terwijl de mensen die zelf geen slachtoffer waren van het conflict excuses vanuit de overheid vaak belangrijk vonden, was dit voor de slachtoffers van het conflict minder belangrijk. Zo zei Maria⁸⁰ dat het haar vermoorde familieleden niet terug zou brengen. Zij vond de herstelbetalingen en psycho-sociale hulp belangrijker. Het huidige beleid van de overheid legt op dit moment echter meer de nadruk op het intensiveren van de landbouw in plaats van het herstellen van de relaties in de samenleving. Er zijn ook veel Niet-Gouvernementele Organisaties die actief

---

⁸⁰ Gestructureerd interview met Maria, 09-04-2015

waren omtrent *reconciliation* en *restorative justice* weggegaan uit Santa Cruz del Quiché. In 2012 bestond er bijvoorbeeld nog een festival van de vrede, maar dat bestaat op dit moment niet meer. De oudere generatie van de Maya bevolking is dus niet erg positief over de uitvoering van *retributive* en *restorative justice*. Ze zijn echter wel van mening dat beiden nodig zijn om tot *reconciliation* te komen.

6.4 Reconciliation

Er is een belangrijk verschil te zien tussen hoe de oudere generatie en hoe de jongere generatie tegen *reconciliation* aankijken. De meeste jongeren beschouwen *reconciliation* als een doel. De helft van hen heeft zelfs het idee dat dit doel al is bereikt. De oudere generatie beschouwt *reconciliation* meer als een proces dat nog aan de gang is. Bloomfield (2006:6-7) schrijft dat ook in de literatuur de term zowel kan verwijzen naar een proces als naar een doel of resultaat. Hij beargumenteert echter dat het realistischer is om *reconciliation* te zien als een proces, omdat het onrealistisch is om totale vergeving en verzoening te verwachten tussen slachtoffers en daders uit een conflict. Het verschil in hoe *reconciliation* wordt ervaren, houdt verband met hoe jongeren *reconciliation* definiëren. Zij associëren *reconciliation* meestal met vrede.

In de samenleving zijn er veel verschillende groepen die op dit moment vreedzaam proberen samen te leven zoals: burgers, de voormalige PAC, ex-guerrilla's en (ex)militairen. De kinderen van deze mensen trouwen, maar de ouders hebben nog steeds problemen met elkaar, aldus enkele oudere informanten.⁸¹ *Reconciliation* wordt door de oudere generatie vaak gedefinieerd als verzoening tussen twee verschillende groepen of individuen met als doel het verbeteren van de relaties in de samenleving. Sommigen zeiden dat het niet alleen tussen mensen plaatsvindt, maar dat het ook moet plaatsvinden met de natuur. Om zo het evenwicht in de samenleving terug te brengen. *Reconciliation* wordt door sommigen ook gezien als een einddoel, maar door anderen meer als een proces. Vooral de mensen die werken met *reconciliation* zoals Maria, Sanchez en Enriqu e zagen het als een proces. Het grootste gedeelte van de oudere generatie vindt dat er nog geen totale *reconciliation* heeft plaatsgevonden. Dit kan te maken hebben met de slechte uitvoering van *retributive* en *restorative justice*, zoals in de vorige paragraaf is beschreven. *Reconciliation* neemt ook geen grote rol meer in de politiek in. De focus is namelijk verschoven van *reconciliation* naar de

---

⁸¹ Informeel gesprek met Enriqu e, 04-03-2015

intensivering van de landbouw volgens enkele informanten, want de bevolking zou reparatie betalingen uitgeven aan alcohol. Zoals beschreven in hoofdstuk vier is de verdeling van land in Guatemala op dit moment zeer oneerlijk. Dit betekent waarschijnlijk dat het geld bedoeld voor de intensivering van de landbouw in handen komt van de mensen die het, het minst nodig hebben. Een gedeelte van de oudere generatie kent organisaties die werken met *reconciliation*, echter hebben ze bijna allemaal zelden of nooit meegedaan aan een activiteit georganiseerd door een organisatie. Een deel van de jongeren kent ook organisaties die zich bezighouden met *reconciliation*. Zij hebben eveneens nooit deelgenomen aan activiteiten omtrent *reconciliation*.

Dit illustreert dat *reconciliation* in de samenleving naar de achtergrond verdwijnt. Niet alleen voor de politiek, maar ook voor de bevolking. De mensen die *reconciliation* het belangrijkste leken te vinden, waren de mensen die zelf slachtoffer zijn van het conflict. Toch zegt de oudere generatie dat de situatie op dit moment beter is dan direct na het conflict, wat voornamelijk lijkt te komen doordat het leger uit het straatbeeld is verdwenen.

6.5 Conclusie

De oudere generatie geeft op een andere manier inhoud en betekenis aan *retributive* en *restorative justice* in het *reconciliation* proces dan de jongere generatie. Vooral de mensen die slachtoffer zijn van het conflict lijken waarde te hechten aan *reconciliation* en daarbinnen ook *retributive* en *restorative justice*. Doordat het vertrouwen in de overheid zo laag is, is het vertrouwen in *retributive justice* ook laag. Mensen willen graag veroordelingen zien, maar dit gebeurt niet. Het *justice* systeem stelt de bevolking teleur en verbeterd ook niet de relaties tussen de Maya bevolking en de overheid. De inhoud en betekenisgeving voor *retributive justice* binnen het *reconciliation* proces zijn dus beiden vrij negatief. De meeste mensen legden vooral de nadruk op *retributive justice*, maar de slachtoffers van het conflict vonden *restorative justice* ook belangrijk. Vooral de reparatiebetalingen en de psycho-sociale hulp worden belangrijk gevonden. Deze worden echter niet goed uitgevoerd en de overheid met haar huidige beleid lijkt *restorative justice* niet meer belangrijk te vinden. Door de huidige problemen in de samenleving zoals: corruptie, geweld en slecht onderwijs lijkt *reconciliation* niet meer bovenaan op de politieke agenda te staan. Terwijl de meeste mensen wel zeiden dat het *reconciliation* proces nog niet voltooid is.

Een deel van de jongere generatie in Santa Cruz del Quiché is daarentegen, van mening dat er al *reconciliation* heeft plaatsgevonden. Veel van hen zijn vrij positief over de huidige situatie in het land. Als zij de verhalen over het conflict die ze op school en van hun ouders hebben gehoord, vergelijken met het Guatemala van nu, komen de meesten tot de conclusie dat er nu minder geweld is en dat de relaties tussen mensen zijn verbeterd. Een deel van de jongeren lijkt niet genoeg kennis te hebben over het conflict, het *reconciliation* proces en het rechtssysteem van Guatemala om daadwerkelijk inhoud en betekenis aan *justice* binnen het *reconciliation* proces te kunnen geven. Er zijn echter ook jongeren die ondanks hun positieve houding, nog wel problemen zien in de samenleving. Ze merken dat het rechtssysteem van de staat niet altijd effectief is, en gaven aan dat door corruptie mensen hun straffen ontlopen. Het wordt door hen belangrijk gevonden dat mensen die een misdaad hebben begaan, gestraft worden voor wat ze hebben gedaan. Jongeren vinden *retributive justice* dus een belangrijk onderdeel van het *reconciliation* proces. *Restorative justice* speelt een kleinere rol in de ideeën van jongeren over *justice* en *reconciliation*. De meerderheid van de jongeren denkt bij *justice* vooral aan hoe de dader behandeld zou moeten worden. Toch zijn er ook jongeren die belang hechten aan reparatiebetalingen, en hebben een aantal van hen het idee dat het goed zou zijn voor de relatie tussen slachtoffers en daders als zij met elkaar in gesprek zouden gaan.

Het blijkt dat het grootste gedeelte van de oudere en jongere generatie allebei vinden dat er te weinig aandacht wordt besteed aan *justice* binnen het *reconciliation* proces. Dit heeft voor beide generaties gevolgen, ook al zijn zij zich hier misschien niet bewust van. Je kunt dus wel zeggen dat er zonder *justice* geen daadwerkelijke vrede is.

Literatuurlijst

Allison A. & S.F. Joireman

2004 Retributive justice: The Gacaca courts in Rwanda. *African Affairs* 103(410):73-89.

Armstrong, Jac

2014 Rethinking the restorative–retributive dichotomy: is reconciliation possible? *Contemporary Justice Review: Issues in Criminal, Social, and Restorative Justice* 17:362-374.

Arriaza L. & N. Roht-Arriaza

2008 Social Reconstruction as a Local Process. *The International Justice* 2:152-172.

Bloomfield, David

1995 Towards Complementarity in Conflict Management: Resolution and Settlement in Northern Ireland. *Journal of Peace Research* 2:151-164.

2006 On Good Terms: Clarifying Reconciliation. Berghof Report No. 4.

Bloomfield, David, T. Barnes & L. Huyse

2003 *Reconciliation After Violent Conflict: A Handbook*. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.

Bratton, M.

2011 Violence, partisanship and transitional justice in Zimbabwe. *The journal of modern African studies* 49:353-380.

CEH (Comisión para el Esclarecimiento Histórico, Commission for Historical Clarification)

1999 *Guatemala Memory of Silence: Report of the Commission for Historical Clarification Conclusions and Recommendations*. Guatemala Stad: CEH.

Collier, Paul, Anke Hoeffler & Mans Söderbom

2008 Post-conflict risks. *Journal of Peace Research* 45(4): 461-478.

Chapman, Audrey R.

2009 Approaches to Studying Reconciliation. *In Assessing the Impact of Transitional Justice: Challenges for Empirical Research*. Hugo van der Merwe, Victoria Baxter en Audrey R. Chapman, eds. Pp. 143-172. Washington: USIP Press Books.

Clark, Janine Natalya

2010 Education in Bosnia-Herzegovina: The Case for Root-and-Branch Reform. *Journal of Human Rights* 9:344-362.

Cole, Elizabeth A.

2007 Transitional Justice and the Reform of History Education. *The International Journal of Transitional Justice* 1:115-137.

Daly, Erin

2008 Truth Sketicism: An Inquiry into the Value of Truth in Times of Transition. *The International Journal of Transitional Justice* 2:23-41.

Fereira, Ana & Hilary Janks

2009 Doves, rainbows and an uneasy peace: student images of reconciliation in a post-conflict society. *Perspectives in Education* 27(2):133-146.

Fletcher, Laurel E. & Harvey M. Weinstein

2002 Violence and Social Repair: Rethinking the Contribution of Justice to Reconciliation. *Human Rights Quarterly* 24:573-639.

Gobierno de Guatemala

2013 Caracterización Departamental Quiché 2012. Guatemala: Gobierno de Guatemala

2013 Caracterización estadística República de Guatemala 2012. Guatemala: Gobierno de Guatemala

Hinan, Tamara

2010 To Remember, or To Forget? Collective memory and reconciliation in Guatemala and Rwanda. *Totem: The University of Western Ontario Journal of Anthropology* 18(1):13-22.

Hornsey, Matthew J. & Catherine R. Philpot

2008 What Happens When Groups Say Sorry: The Effect of Intergroup Apologies on Their Recipients. *Personality and Social Psychology Bull* 34:474-487.

Isaacs, Anita

2010 At War with the Past? The Politics of Truth Seeking in Guatemala. *The International Journal of Transitional Justice* 1:1-24.

Kestenberg, Judith S.

1992 Kinderen die de overleefden en kinderen van overlevenden. *ICODO* 5-27.

King, Charles

1997 How Civil Wars end: Problems and Patterns. *The Adelphi Papers* 37(308):15-28.

Latin American Public Opinion Project (LAPOP)

2012 Political Culture of Democracy in Guatemala and the Americas, 2012: Towards Equality of Opportunity. Tenth study of democratic culture of Guatemalans. Latin American Public Opinion Project.

Malinowski, Bronislaw

1922 *Argonauts of the Western Pacific: An Account of Native Enterprises and adventure in the Archipelagoes of Malesian New Guinea*. Londen: Routledge and Keagan Paul.

- Mendeloff, David
2009 Trauma and Vengeance: Assessing the Psychological and Emotional Effects of Post-Conflict Justice. *Human Rights Quarterly* 31:592-623.
- Mitchell, Christopher
1981 *The Structure of International Conflict*. Pp. 15-69. Palgrave: Macmillan.
- Münjas, Burca
2008 Genocide in the minds of Cambodian youth: transmitting (hi)stories of genocide to second and third generations in Cambodia. *Journal of Genocide Research* 10(3):413-439.
- Sieder, R.
2011 Contested sovereignties: Indigenous law, violence and state effects in postwar Guatemala. *Critique of Anthropology* 2011 31: 161.
- Skaar, Elin
2013 Reconciliation in a Transitional Justice Perspective. *Transitional Justice Review* 1(1):54-103.
- Snodgrass Godoy, Angelina
2004 When "justice" is criminal: Lynchings in contemporary Latin America. *Theory and Society* 33:621-651.
- UN Secretary General
2004 *The Rule of Law and Justice In Conflict and Post-Conflict societies*. Rapport, S/616. New York: United Nations Security Council.
- United Nations
2002 *Handbook on restorative justice programmes*. Criminal justice handbook series. Vienna & New York: United Nations.
- Viaene, Lieselotte
2010 The internal logic of the cosmos as 'justice' and 'reconciliation': Micro-level perceptions in post-conflict Guatemala. *Critique of Anthropology* 30(3):287-312.
2009 Life Is Priceless: Mayan Q'eqchi' Voices on the Guatemalan National Reparations Program. *The International Journal of Transitional Justice* 1-22.
- Vidmar, N.
2001 *The Justice Motive in Everyday Life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wilson, R.A.
2003 Anthropological studies of national reconciliation processes. *Anthropological theory* 3(3):367-380.
- Wirken, Sander
2011 *The Guatemalan Genocide and the International Commission Against Impunity in Guatemala – Justice at Last?* M.A. Thesis, Universiteit van Amsterdam.

Working Group on Development and Peace

- 2005 Maintaining the Process? Aid to Transitional Justice in Rwanda and Guatemala, 1995-2005. http://www.cmi.no/publications/file/2811_maintaining-the-process.pdf

Woodward, Ralph Lee

- 2008 A Short History of Guatemala. Oxford: Oxford University Press.

Yehuda, Rachel, James Schmeidler, Milton Wainberg, Karen Binder-Brynes en Tamar Duvdevani

- 1998 Vulnerability to Posttraumatic Stress Disorder in Adult Offspring of Holocaust Survivors. *Am J Psychiatry* 155:1163–1171.

Zehr, Howard

- 2008 Doing Justice, Healing Trauma – The Role of Restorative Justice in Peacebuilding. *South Asian Journal of Peacebuilding* 1(1):1-16.
- 2003 H3 Fundamental concepts of restorative justice *in* Restorative Justice: Critical Issues. Milton Keynes: Open University.

Bijlage één: Samenvatting in het Spaans/ Resumen en Español

Durante dos meses en Guatemala hemos investigado cómo dan la generación más vieja y la generación más joven en Santa Cruz del Quiché contenido y significado a la justicia retributiva y restaurativa en el proceso de la reconciliación. Este proceso de reconciliación tuvo lugar después de un conflicto armado que empezó en los años sesenta y acabó con el firmado de paz en 1996. Los dos partidos que se pelearon eran el gobierno Guatemalteco que colaboraba con el ejército y la policía frente a los grupos de guerrilleros. La mayor parte de las 200.000 víctimas, pertenecían a la población Maya. Para esta investigación hemos definido el concepto reconciliación como: un proceso prolongado que tiene lugar después de un conflicto dónde las iniciativas de arriba como las iniciativas de debajo deben de tratar de mejorar las relaciones dañadas entre la gente. La primera forma de la justicia que distinguimos es justicia retributiva donde el foco es castigar los culpables. Con justicia restaurativa el foco es mejorar la relación entre culpables y víctimas.

Al final del conflicto, prevaleció un montón de miedo entre la generación más vieja. Familias enteras fueron aniquiladas, muchas personas habían huido y la gente tenía miedo de que el ejército volviera. El conflicto dejó consecuencias para las víctimas a nivel personal. La incertidumbre del no saber lo que les sucedió a sus familiares, les causaba mucha preocupación entre ellos. Además de los temores de que el conflicto también haya influido a la cultura maya, que no pudo ser expresada durante el conflicto. Todavía sigue habiendo mucha violencia en la sociedad, por la falta de desarme de los grupos armados. Entre la población maya sigue habiendo discriminación, pero menos grave que durante el conflicto, y todavía hay una distribución injusta de la tierra. Las causas del conflicto, como la injusta distribución de la tierra y la discriminación, según los informantes, siguen siendo presentes en la sociedad guatemalteca. Gente que comité un crimen, como asesinar o violar, la generación de mayor edad opina que esta persona debe ser castigada por el sistema legal del gobierno. Según la generación de mayor edad, castigar es la responsabilidad del gobierno. Si el sistema legal del gobierno no cumple con la justicia, puede ser que otros traten de hacerlo. Sin embargo, según algunos informantes, las leyes del gobierno no cumplen con la cultura maya, por lo tanto no son eficaces para este grupo. La generación más vieja tiene el compromiso, a valorar ciertos elementos de justicia restaurativa del gobierno, tales como reparaciones y asistencia psicosocial. La política actual del gobierno

coloca en este momento, sin embargo, una mayor énfasis en la intensificación de la agricultura en lugar de la justicia restaurativa. Además, hay muchas ONG que estaban activas en la reconciliación y la justicia restaurativa pasada por Santa Cruz del Quiché. La generación más vieja da diferente contenido y significado a retributiva y la justicia restaurativa en el proceso de reconciliación comparada con la generación más joven. Especialmente aquellos que son víctimas del conflicto parece que conceden gran importancia a la reconciliación y la justicia en el interior es demasiada retributiva y restaurativa. Como la confianza en el gobierno es tan baja, la confianza en la justicia retributiva también la es. La gente le gusta ver convicciones, pero esto no sucede. El sistema de justicia es decepcionante la población y no mejora las relaciones entre la población maya y el gobierno. El contenido y el significado de la justicia retributiva en el proceso de reconciliación son para ambos bastante negativa. La mayoría de la gente dejó saber que la justicia retributiva y las víctimas del conflicto, la justicia restaurativa también eran muy importantes. Especialmente los pagos de reparación y apoyo psicosocial se consideran importantes. Estas son cosas que el gobierno no hace correctamente con su política actual, para el gobierno no parece ser importante. Los problemas actuales de la sociedad, como la corrupción, la violencia y la mala educación son muy importantes para la reconciliación. Aunque la mayoría de la gente dijo que el proceso de reconciliación aún no ha concluido.

Los jóvenes de Santa Cruz del Quiché no vivían el conflicto armado, pero recibían información sobre el conflicto armado por las historias de familia y porque ellos aprendieron esto en la escuela. Hay diferencias grandes que los jóvenes saben y cuántos de ellos saben sobre el conflicto armado. Por eso algunos jóvenes no tienen conocimiento suficiente del contenido y significado de la justicia en este proceso de la reconciliación. La mayor parte es bastante positiva sobre la situación actual. Aún la mitad de los jóvenes opina que la reconciliación ya pasó. Muchos jóvenes no ven las consecuencias del conflicto armado como una mayor parte de la generación más vieja observa. Los jóvenes piensan que hay menos violencia ahora, que durante el conflicto armado y las relaciones entre los grupos de gente mejoran. En realidad hay todavía mucha delincuencia y el medio de número de asesinatos es más alto que durante el conflicto armado. A pesar de la actitud positiva, hay jóvenes que ven todavía problemas en la sociedad. Ellos observan que la sistema de justicia del estado a veces no es efectivo. No todas las personas que cometieron crímenes han sido castigadas,

según los jóvenes. Gracias a la corrupción es posible que gente se escape de su castigo. A los jóvenes les parece importante que la gente que haya causado daño, reciba un castigo. Así la justicia retributiva tiene un papel importante en el proceso de la reconciliación según la generación más joven. A lo contrario la justicia restaurativa tiene un papel más pequeño en las ideas de jóvenes sobre justicia y reconciliación. Por el concepto de justicia la mayoría de los jóvenes piensa más sobre el trato de los culpables que las víctimas. Sin embargo hay también jóvenes que opinan que es importante que las víctimas reciban ayuda por medio de resarcimientos. Además algunos jóvenes les parece que es bueno cuando las víctimas y los culpables se hablen para mejorar su relación. Según los jóvenes esto es menos importante cuando el crimen es más grave. Pero la importancia del castigo es más importante cuando el crimen es más grave. No todos los jóvenes están descontento con la relación actual de la justicia. Sin embargo muchos jóvenes, como la mayor parte de la generación más vieja, opinan que el gobierno y el sistema de justicia podrían realizar mejor la justicia retributiva y restaurativa que ellos hacen ahora.

Bijlage twee: Compilatie van veldwerk foto's

1) Het centrale plein in Santa Cruz del Quiché

2) De binnenplaats van het gemeentehuis werd gebruikt om mensen te executeren tijdens het conflict.

3) Don Sanchez voor zijn huis in Chisec Segundo.

4) Nina met de baas van de lokale politie, Antonio.